

Kumbona e së Diellës

313 - 2013 1700-vjetori i Ediktit të Konstandinit
Ekspozite e hartografisë së vjetër nga "Tabula Militaris Itineraria" deri në hartat e Europës
Shkodër, 16 - 28 shtator 2013

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT
Nr.9/10, Shtator - Tetor 2013

A KA PËRPLASJE MES BIBLËS DHE SHKENCËS?!

Si e përshkruanin Shumerët krijimin e njeriut!

(Pjesë nga libri, Planeti i 12- të)

- Pjesa 15 -

Autori, shprehet se:

“libri në fjalë, nuk ka asnjë kundërshtim midis Biblës dhe Evolucionit.

“Libri i qëndron kohës”, thotë autori, dhe “besoj unë, se na tregon të vërtetën për vet zanafillën tonë- dhe që, NE NUK JEMI VETEM.”

ZECHARIA SITCHIN

Planeti i 12 -të

Tiranë, 2009.

KRIJIMI I NJERIUT

Tekstet Mesopotamiane na sigurojnë një dëshmi të shikuar të prodhimit të parë të kopjeve të Adamit. U ndoqën udhëzimet e Enikit. Në shtëpinë e Shimti-t – ku “fryhet” fryma e jetës- u mbledhën Enki, Përendesha Nënë, dhe katërmbëdhjetë hyjnesha lindjeje. U përftua “thelb” I një zoti, “banja e dëlirjes” u përgatit.

“Ea e pastroi argjilën në prani të saj: vijoje të recitonte vargjet magjike”.

Zotin që e dëlir Napishtu-n, Ea, e thirri.

Ulur para saj, ai po ia gatiste.

Pasi ajo i kish recituar vargjet e saj magjike, e vuri dorën te argjila.

Tani jemi brenda procesit të hollësishëm të krijimit në masë të Njeriut. Me katërmbëdhjetë hyjnesha lindjeje të pranishme,

Ninti këputi katërmbëdhjetë copa argjile; shtatë i vuri në të djathtë, shtatë i vuri në të majtë.

Mes tyre vuri kallëpin...qimet ajo...prerësin e kërthizës.

Duket që hyjneshat e lindjes ndaheshin në dy grupe. “të mençura e të ditura, dy herë nga shtatë hyjnesha lindjeje ishin mbledhur”, vijon të shpjegojë teksti.

Në anët e tyre perëndesha Nënë futi “argjilën e ngjizur”. Tërthorazi ka shenja të një procedure kirurgjike- heqja apo rruajtja e qimeve, gatitja e një mjeti kirurgjik, një brisku. Tani skish më asgjë për të bërë veç të prisje:

Hyjneshat e lindjes mbaheshin bashkë. Ninti u vu të numëroj muajt. Muaji i dhjetë plot fat po afrohej; muaji i dhjetë arriti; Periudha e hapjes së anit kishte kaluar. Fytyra e saj rrezatonte dije: Ajo mbuloi kokën, duke krye punën e mamisë. E lidhi mesin, i tha bekimin. Tërhoqi një model; në kallëp kish jetë.

Drama e krijimit të njeriut, duket, përbëhej nga një lindje e vonuar. “Ngjizja” e argjilës dhe e gjakut që përdorur për të nxitur shtazani në katërmbëdhjetë hyjnesha lindjeje. Por kaluan nëntë muaj, dhe filloi muaji i dhjetë.

Periudha e hapjes së anit kish kaluar, duke e kuptuar ç 'kërkohej, Perëndesha Nënë kreu punën e mamisë. Që ajo i hyri njëfarë operacioni kirurgjik del më qartë nga një tekst paralel (pavarësisht nga copëzimi i tij): Ninti ...numëroi muajt...

Në muajin e dhjetë të paracaktuar ato e thirrën; Zonja Dora e së cilës Hap erdhi. Me...ajo e hapi anin. Fytyra i ndriti nga gëzimi. Koka e saj u mbulua...bëri një hapje; Ajo që ish në an erdhi në jetë.

Rrëmbyer nga gëzimi, Perëndesha Nënë lëshoi një klithmë. “E krijova! E bënë duart e mija!”.

Papa Françesko KISHËN NUK DUHET TA PRIVATIZOJMË	4
Mons. Angelo Massafra KEMI NJË SHPRESË QË BOTA KËRKON	6
Don Nosh Gjolaj MARTESA FATLUME	9
Dom Gjovalin Simoni SFIDAT PËR BASHKËSITË TONA FAMULLITARE	11
Don Pren Kola KRYQI SHENJË E NDERIMIT DHE ARTIT	19
Franc Radoja MONS. ERNESTO ÇOBA	21
Dom Nikë Ukgjini NDRE MJEDA DHE KULTURA SHPIRTËRORE	23
Frrok Kristaj KATARINA JOSIPI - PRIMADONË E KOSOVËS	26
Jaho Brahaj AT GJEÇOVI DHE KËMBANA E SKËNDERBEUT	28
Nuhi Smajli KRITERI FETAR DHE KRIZA E IDENTITETIT	30
D.N. SHIRQI, TRASHËGIMI ME VLERË	31
VITRINA E LIBRIT	32

KUMBONA E SË DIELLËS

Viti XXVIII, nr. 9/10 (456-457) Shtator - Tetor 2013

Revistë
Fetaro-Kulturore
Drejtues
Imzot Angelo MASSAFRA

Redaksia
Dom Nikë Ukgjini (Kryeredaktor)
Atë Mario Imperatori S.I.
Dom Gjovalin Sukaj
Loreta Tomaj

Adresa:
Arqipeshkvia Shkodër
Sheshi Gjon Pali II
Tel. 0222-42764
Fax. 0222-43673
e-mail: n_ukgjini@yahoo.it
Web page: kishakatolikeshkoder.com

Redaktor teknik: Xhon NIKA

KRYEDIOQEZA METROPOLITANE SHKODËR - PULT

PAPA FRANÇESKU, KISHËN NUK DUHET TA PRIVATIZOJMË

*Dita Botërore e Katekisteve
Romë 29 shtator 2013.*

Papa përvijoi udhën e Kishës për ta ruajtur bashkimin. Kjo udhë, tha ai, kalon nga përvujtëria, ëmbëlsia dhe shpirtmadhësia: “Pasuria e gjërave, që na bashkojnë!”

Kudo ku shkojmë në botë, ka një Kishë të vetme për të gjithë. Kështu theksoi Papa Françesku para besimtarëve. Papa kërkoi që asnjë grup të mos e “privatizojë” Kishën, duke e paraqitur vetëm si të vetën. “Kisha – tha Ati i Shenjtë, duke përshëndetur besimtarët – nuk do të thotë uniformitet, por bashkim në dashurinë e në dëshminë e Krishtit”. Flamuj nga të gjitha vendet, njerëz me tipare nga më të ndryshmet, gjuhë nga vende të largëta, ishin të pranishme edhe Sheshin e Shën Pjetrit, pasi kufijtë e masës së besimtarëve i kapërcejnë kufijtë e shtyllave të Berninit. E Papa Françesku foli pikërisht për një Kishë pa kufi, që përqafon gjithë botën, shpërndarë në 3 mijë dioqeza, por që mbetet gjithnjë një e vetme për të gjithë.

Ky bashkim, nënvizoi Ati i Shenjtë, bazohet në fenë, në shpresën e në bamirësinë e krishterë, në Sakramentet, të cilat janë shtyllat, që mbajnë ndërtesën e madhe e të vetme të Kishës: “Kudo të shkojmë, edhe në famullinë më të vogël, në skajin më të humbur të kësaj toke, gjejmë një Kishë të vetme; jemi në shtëpinë tonë, jemi në familje, jemi mes vëllezërish e motrash. E kjo është dhuratë e madhe e Zotit! Kisha është një e vetme për të gjithë. Nuk ka një Kishë për evropianët, një për afrikanët, një për amerikanët, një për aziatikët, një për kë jeton në Oqeani... jo, është e njëjta, kudo”. Kisha është si familje, vazhdoi Ati i Shenjtë.

Mund të jemi larg, të shpërndarë nëpër botë, por anëtarët e familjes mbeten të lidhur me njëri-tjetrin, pavarësisht nga distanca. Pastaj, Papa përmendi DBR-në e Rios, ku ndërmjet të rinjve, mbledhur në plazhin e Kopakabanës, ndihej bashkimi i thellë, Kisha e vetme: “Të gjithë, ta pyesim veten: unë, si katolik, a e ndjej këtë bashkim? Unë, si katolik, a e jetoj këtë bashkim në Kishë? Apo nuk më intereson, sepse jam i mbyllur në grupin tim të vogël, ose në vetvete? Mos jam vallë nga ata, që e ‘privatizojnë’ Kishën për grupin e tyre, për kombin, apo për miqtë e tyre? Është tepër e trishtë të gjejmë një Kishë të privatizuar për shkak të egoizmit dhe mungesës së fesë, eh? Është trishtim i vërtetë!” “Kur dëgjoj sa vuajnë të krishterët në botë – pyeti më tej Ati i Shenjtë – jam indiferent, apo ndjej se po vuan një person i familjes?” Sa më rreh zemra për persekutimin e vëllezërve të mi në fe? “Po ju bëj një pyetje, por mos u përgjigjini me zë të lartë, vetëm me zemër. Sa prej jush

luteni për të krishterët, që persekutohen? Sa? Secili prej jush të përgjigjet me zemër. 'A lutem unë për atë vëlla, për atë motër, që ndodhet në vështirësi, sepse dëshmon dhe mbron fenë e vet?' Është e rëndësishme të shohim përtej rrethit personal, të ndjehemi Kishë, familje e vetme e Zotit!”

Mos uniteti, përmes keqkuptimeve e konflikteve

Papa Françesku foli pastaj për të çarat, që ne vetë i shkaktojmë unitetit, përmes keqkuptimeve, konflikteve, tensioneve e ndarjeve. Kishës, tha Ati i Shenjtë, i hapen plagë e atëherë, merr një fytyrë, që nuk na pëlqen. Që këndeje, denoncimi i Papës: “Zoti na jep bashkimin, por ne, shpesh, e kemi të vështirë ta jetojmë. Duhet ta kërkojmë, ta krijojmë bashkimin, të edukohemi me të, të kapërcejmë keqkuptimet dhe ndarjet, duke filluar nga familja, nga realiteti kishtar, nga dialogu ekumenik... Bota jonë ka nevojë për unitet. Jetojmë në një epokë, në të cilën të gjithë kemi nevojë për unitet, kemi nevojë për pajtim, për bashkim e Kisha është Shtëpia e bashkimit”.

Papa përvijoi udhën e Kishës për ta ruajtur bashkimin. Kjo udhë, tha ai, kalon nga përvujtëria, ëmbëlsia dhe shpirtmadhësia: “Pasuria e gjërave, që na bashkojnë! Eh, ajo është pasuria e vërtetë: ç'na bashkon, jo ç'na ndan. Ajo është pasuria e Kishës. Secili prej nesh, le ta pyesë veten sot: a kontribuoj në bashkimin në familje, në famulli, në bashkësi, apo jam llafazan, thashethemexhi, jam shkak për ndarje, për shqetësime?”

Kishës, vazhdoi Papa, i bëjnë keq thashethemet: “Thashethemet vrasin me pambuk. I krishteri, para se të bëjë thashetheme, duhet të kafshojë gjuhën! Po apo jo? Eh, ta kafshojmë gjuhën! Do të na bënte shumë mirë, se gjuha fryhet e nuk mund të flasim, nuk mund të bëjmë thashetheme. A jemi aq të përvuajtur sa t'i shërojmë me durim, me sakrificë, plagët e bashkimit?”

Papa Bergolio e përfundoi katekizmin e sotëm, duke nënvizuar se Shpirti Shenjt është motori i bashkimit të Kishës. Shpirti Shenjt është harmonia e Kishës, harmonia ndërmjet kulturave, gjuhëve e mendimeve të ndryshme: “Është Shpirti Shenjt, motori. Prandaj ka rëndësi lutja, që është shpirti i impenjimit tonë, si burra e gra të bashkimit, të unitetit. T'i lutemi Shpirtit Shenjt që të vijë e të krijojë unitet në

Kishë”. Si gjithnjë, qenë të shumë grupet nga e gjithë bota, të pranishëm në Sheshin e Shën Pjetrit. Ndër ta, edhe një grup prej dhjetë imamësh myslimanë nga Franca, të cilët e përshëndetën Papën Françesku në fund të audiencës.

Emigrantet nuk janë gurë shahu, por fëmijë, gra e burra

Ati i Shenjtë: Emigrantët dhe refugjatët nuk janë gurë në fushën e shahut të njerëzimit / Emigrantët dhe refugjatët nuk janë gurë në fushën e shahut, ku luhet fati i njerëzimit. Ky është thelbi i mesazhit të Papës Françesku për Ditën e 100-të Botërore të Emigrantit dhe të Refugjatit, që kremtohet më 19 janarin e ardhshëm dhe ka për temë: “Emigrantët dhe refugjatët: drejt ardhmërisë më të mirë”. Ati i Shenjtë denoncon shfrytëzimin e trafikun e njerëzve, u bën thirrje të gjitha vendeve të përballojnë së bashku vështirësitë, që lidhen me emigracionin, e së fundi, i fton të ndryshojnë qëndrim: nga paragjykim i frika në kulturën e takimit. Në epokën e globalizimit, Papa Françesku kërkon që emigracioni të shihet e të trajtohet ndryshe, duke u nisur nga bashkëpunimi ndërkombëtar dhe nga fryma e solidaritetit dhe e mëshirës. Shpresa për një botë më të mirë, shkruan Ati i Shenjtë, është e përbashkët për të gjithë njerëzimin, prandaj është e nevojshme që të gjithë të punojnë për një jetë më dinjitoze edhe për të tjerët. Bota mund të përmirësohet vetëm nëse i kushtohet vëmendje parësore njeriut, nëse promovohet ai në të gjitha përmasat, përfshirë atë shpirtërore, vetëm nëse kemi aftësinë për të kaluar nga kultura e mbeturinave në atë të takimit e mikpritjes.

Emigrantët e refugjatët, vazhdon Papa, nuk janë gurë shahu, por fëmijë, gra e burra, që detyrohen t'i braktisin shtëpitë e tyre për arsye nga më të ndryshmet. Solidaritetit dhe mikpritjes, shpesh u kundërvihen refuzimi, diskriminimi, trafiku e shfrytëzimi, dhimbja e vdekja. Ati i Shenjtë shqetësohet veçanërisht për të gjitha ato situata, ku emigracioni jo vetëm është i detyruar, por realizohet përmes trafikut kriminal të njerëzve, duke i shndërruar emigrantët në skllavër të epokës moderne.

Puna skllavëruese, denoncon Papa Bergolio, është monedha e sotme. Kisha nuk mund të heshtë para mjerimit, nga i cili ikin miliona njerëz, që shpesh, ndërsa shpresojnë të plotësojnë dëshirën për një jetë më të mirë, ndeshen me probleme, që cenojnë thellë dinjitetin e tyre. Duke cituar Benediktin XVI, Papa Françesku bën thirrje për një bashkëpunim më të ngushtë

ndërmjet vendeve nga nisen e ku përfundojnë emigrantët e refugjatët, pa harruar miratimin e normave ndërkombëtare për një çështje, që siç thotë Ati i Shenjtë, asnjë vend nuk mund ta përballojë i vetëm.

Më pas, Papa argjentinës bën thirrje për krijimin e kushteve më të mira ekonomike në vendet nga vijnë emigrantët, që emigracioni të mos vazhdojë të jetë mundësia e vetme për kë kërkon paqe, drejtësi, siguri e respekt të dinjitetit njerëzor. Krijimi i mundësive të punës në ekonomitë lokale, shpjegon Ati i Shenjtë, do të shmangte ndarjen e familjeve e do t'u garantonte të gjithëve qetësi e qëndrueshmëri.

Së fundi, Papa kërkon të kapërcehen paragjykimet e frika ndaj emigrantëve, që ndihet shpesh në botën perëndimore, e cila, nganjëherë, e sheh ardhjen e nevojtarëve në tokën e vet, si të ishte dyndja e barbarëve. Ati i Shenjtë u bën thirrje mjeteve të komunikimit shoqëror të marrin përsipër përgjegjësinë e demaskimit të stereotipave të rreme e të japin informacione të sakta, si kur denoncojnë gabimet e disa prej emigrantëve, ashtu edhe kur përshkruajnë ndershmërinë e shpirtmadhësinë e më të shumëve prej tyre. “Fytyra e secilit – shkruan Papa Françesku – mban vulën e fytyrës së Zotit.

Dinjiteti i njeriut nuk bazohet në kriterin e efikasitetit, të prodhimtarisë, të shtresës shoqërore, të përkatësisë etnike apo fetare, por në faktin se ai është krijuar në përngjasim e në shëmbëlltëri me Zotin. Prandaj, emigranti nuk është thjesht problem për t'u zgjidhur, por vëlla për t'u pritur, rast që na jep Provania Hyjnore për të kontribuar në ndërtimin e një shoqërie më të drejtë, të një demokracie më të plotë, të një vendi më solidar, sipas Ungjillit”. Emigracion, për Papën Françesku, do të thotë mundësi për ungjillëzimin e ri. Ashtu si në Familjen Shenjte të Nazaretit, kur iku nga Egjipti, përfundon Ati i Shenjtë, edhe në zemrën e emigrantit e të refugjatit të bëjë folenë siguria se Zoti nuk i braktis kurrë bijtë e Vet.

KEMI NJË SHPRESË QË BOTA KËRKON

Asamblesë Plenare të Këshillit të Konferencave Ipeshkvnore Evropiane (KKIE) 2013

Bratislavë, Sllovaki, më 3-6 tetor 2013

Asambleja vjetore plenare e Presidentëve të Konferencave Ipeshkvnore në Evropë është zhvilluar këtë vit në Bratislavë (Sllovaki) me rastin e 1150-vjetorit të ardhjes së Shenjtërve Ciril dhe Metod në tokën sllovake dhe me ftesën e Arqipeshkvit vendor dhe President të Konferencës Ipeshkvnore sllovake, *Imzot Stanislav Zvolenský*. Në takim morën pjesë mes të tjerëve, Prefekti i Kongregatës për Ipeshkvijtë (Selia e shenjtë), *Kardinal Marc Ouellet* dhe Nunci Apostolik në Sllovaki, *Arqipeshkvi Mario Giordana*.

Mesazhi i Papa Françeskut

Në mesazhin dërguar *Kardinalit Péter Erdő*, President i Konferencave Ipeshkvnore, Papa Françesku ka shprehur vlerësimin dhe afërsinë e tij për punën e Konferencave Ipeshkvnore në Evropë, në veçanti për kontributin e tyre në reflektimin mbi temën e laicitetit dhe për nxitjen e një kulture “që gërkshet në një harmoni të vazhdueshme fenë

dhe arsyes, të vërtetën dhe lirinë”. Gjatë punimeve, më shumë se një herë, Presidentët kanë dashur ta falënderojnë Atin e shenjtë për magjisterin, dëshminë dhe shembullin e tij misionar duke i dërguar një letër ku kanë shprehur bashkësinë e tyre të thellë me Pasardhësin e Pjetrit.

Anëtar i ri në Konferencat Ipeshkvnore

Asambleja plenare e Konferencave Ipeshkvnore ka mirëpritur në mënyrë unanime, pas përkrahjes së Kongregatës për Ipeshkvijtë (Selia e shenjtë), kërkesën e Shkëlqesisë së Tij Imzot Philippe Jourdan, Administrator Apostolik i Estonisë, që të bëhet anëtar i KKIE-së. Për këtë arsye tani KKIE-ja përbëhet nga Presidentët e 33 Konferencave Ipeshkvnore të pranishme në Evropë dhe prej Arqipeshkvijve të Luksemburgut, të Principatës së Monakos, të Çipros së Maronitëve, prej Ipeshkvit të Chişinău (Rep. Moldove), prej Ipeshkvit eparkial të Mukakevës

dhe prej Administratorit Apostolik të Estonisë.

Rizgjedhje e Sekretarit të Përgjithshëm

Imzot Duarte da Cunha është rizgjedhur në mënyrë unanime për një 5-vjeçar të dytë (2013-2018) në funksionin e Sekretarit të Përgjithshëm të KKIE-së.

Takime me autoritetet vendore

Kryeministri, *Robert Fico*, në ndërhyrjen e tij me rastin e fillimit së takimit, ka theksuar se si Kisha dhe Shteti i Sllovakisë janë të angazhuar në një bashkëpunim të efektshëm për të mirën e qytetarëve të Vendit. Nga ana e tij, Presidenti i Republikës sllovaqe, *Ivan Gasparovic*, duke takuar pjesëmarrësit në audiencë, të premten më 4 tetor, ka kujtuar se laiciteti i vërtetë është ai që respekton dhe vlerëson përmasën fetare të një shoqërie. Njëkohësia me kremtimin e 1150 vjetorit të ardhjes së Shenjtvërve Ciril dhe Metod është, për Presidentin Gasparovic, arsye vlerësimi për trashëgiminë shpirtërore të vëllezërve selanikas, trashëgimi kjo që bën pjesë në strukturën dhe në sistemin e vlerave të qytetarisë evropiane. Në darkën e mbylljes së takimit ka qenë i pranishëm edhe *Jan Figel*, Zëvendës-President i Parlamentit sllovak, i cili ka kujtuar se si vlerat e krishtera janë në bazë të kushtetutës së Bashkimit të sotëm Evropian.

Hyji dhe Shteti. Evropa mes laicitetit dhe laicizmit

Tema qendrore e takimit të Bratislavës ka dashur të verifikojë hapësirën që i lihet besimit fetar, domethënë rolin që ka bashkësia fetare, në shoqëritë e vendeve evropiane, që lëkundën mes laicitetit dhe laicizmit.

Fjala hyrëse i është besuar *Profesoreshës Emila Hrabovec*, docente e historisë, e cila ka paraqitur rezultatet e një kërkimi bërë pranë Konferencave Ipeshkvnore. Më pas, *Profesor Francesco d'Agostino*, docent i filozofisë së të drejtës, *Doktor Martin Kugler*, drejtor i Observatorit mbi diskriminimin dhe mungesën e tolerancës fetare ndaj të krishterëve në Evropë dhe *Kardinal Dominik Duka*, arqipeshkëv i Pragës, kanë thelluar disa aspekte të lidhura me çështjen e shekullarizimit, nga një pikëpamje filozofike dhe teologjike, dhe duke analizuar situatën e sotme evropiane, kanë diskutuar mbi mënyrat e një dëshmie më të madhe të fesë në një Evropë të shekullarizuar.

Rezultatet e kërimit, relacionet dhe debati që ka vijuar më pas, kanë mundësuar përvijimin e disa prirjeve të përgjithshme dhe përcaktimin e disa perspektivave pune. Në veçanti, edhe pse është pranuar gjerësisht ideja e laicitetit si ndarje mes Kishës dhe Shtetit, kërkimi megjithatë ka zbuluar se jo në të gjitha kulturat, termi laicitet shpreh të njëjtin koncept, siç dëshmon larmia e termave të përdorur për ta përcaktuar atë (neutralitet, tolerancë, ndarje e drejtë, dashamirësi, etj.). Një gjë e tillë i detyrohet faktit se koncepti i laicitetit në vendet e Evropës qendrore-lindore është një koncept i importuar, i huaj për shumë kultura vendase. Ajo që ka dalë me shumë qartësi është identiteti i fesë katolike, që gjithmonë ka synuar këtë ndarje mes Kishës dhe Shtetit. Kjo nuk do të thotë se Shteti nuk është i interesuar për fenomenin fetar apo që Shteti duhet të ketë njëfarë besimi fetar *të shtetit neutral dhe laicist*.

Duke përshkuar lëmet e ndryshme të prekura prej kërimit (edukim, universitet, administrim, por edhe mësim i historisë, etj.), *Profesoresha Hrabovec* ka vënë në dukje se si në lëme të ndryshme të jetës shoqërore shpesh vihet re ndërhyrja e njëfarë laicizmi dhe përpjekja për të kirjuar një imazh vetëm negativ të Kishës dhe të fesë. Përgjigjja e Kishës nuk mund të jetë ajo e mbylljes, duke u shndërruar në një kala në Evropë. Pavarësisht prej asaj që ndodh, të krishterët kanë një identitet të qartë të bazuar në fenë e tyre, që është e gjallë dhe që zgjon shpresën: një fjalë-kyç që është shfaqur më shumë se një herë gjatë debatit dhe që është në qendër të vetë nxitjes apostolike *Ecclesia in Europa*, 10-vjetorin e të cilës festojmë këtë vit. Të krishterët janë mbartës të një shprese, të një përvoje dhe përmbajtjeje fetare që është interesante për të gjithë. Më shumë se një herë, ipeshkvijtë kanë shprehur bindjen se shpresa që mbart Kisha është diçka që bota kërkon. Kjo shpresë duhet t'u japë të krishterëve guximin për t'u bërë ballë situatave të vështira me një shpirt hapjeje ndaj kërkesës së personave, duke shikuar para së gjithash misionin ungjillëzues të Kishës, e cila, duke ndjekur Zotin e vet, ndihet e thirrur prej gjithçkaje që i përket jetës së njeriut. Nuk bëhet fjalë për të qenë sipërfaqësorë, apo për të mos pasur një gjykim kritik ndaj botës, apo për të qëndruar në atë që zakonisht konsiderohet si lëmshpirtëror. Pra, ipeshkvijtë propozojnë se duhet të kenë një përçapje pozitive dhe propozuese në

lidhje me realitetin dhe dinamikat shoqërore. Prej debatit, kanë dalë disa çështje me përparësi që kanë nevojë për një reflektim të qartë nga ana e Kishës, si p.sh.: çështja edukative, baritorja rinore, tema e baritores familjare dhe e përkujdesjes ndaj familjes dhe tema e papunësisë, sidomos ajo rinore.

Profesor D'Agostino ka bërë një reflektim filozofik duke u nisur prej ndërhyrjeve të Papës Benedikti XVI mbi Evropën dhe mbi misionin e Evropës në botë. Nga ana tjetër *Doktor Kluger* ka vënë në dukje se si vëzhgimi i akteve diskriminuese dhe i mungesës së tolerancës fetare përbën “një sistem alarmi” në shërbim të ungjillëzimit dhe të kohezionit shoqëror. Në fund, *Kardinal Duka* ka theksuar se sa e rëndësishme është që Kisha të marrë pjesë në debatet publike, jo për të mbrojtur privilegje apo për të pasur një hapësirë të saj brenda shoqërisë, por për të mirën e përbashkët të Evropës. Edhe pse sot bota është e shekullarizuar, kjo nuk do të thotë se Kisha nuk ka një hapësirë ku mund të shprehet. Përvoja e regjimit totalitarist që shumë vende evropiane kanë pësuar, i shtyn besimtarët që të mos kenë sërish “një kishë të heshtjes”.

Me një fjalë, për ipeshkvijtë një laicitet i shëndoshë garanton lirinë e shpalljes së Ungjillit dhe të Doktrinës Shoqërore të Kishës, që është burim i asaj pasurie shprese dhe humanizmi që ndodhet në bazë të indit të qytetërimit evropian.

Gjatë takimit, ipeshkvijtë kanë shprehur vlerësimin e tyre për punën e bërë, në shërbim të Kishës dhe të shoqërisë, nga Misioni i përhershëm i Selisë së shenjtë pranë Këshillit të Evropës dhe nga COMECE pranë institucioneve evropiane.

Sfidat dhe çështjet urgjente

Asambleja plenare është një vend i privilegjuar që favorizon takimet personale mes Presidentëve të Konferencave Ipeshkvnore dhe që mundëson bashkëndarjen e sfidave angazhuese dhe të çështjeve urgjente. Mes tyre kanë dalë:

- Situata e të krishterëve në Bosnjë-Herzegovinë, vend që ende duket sikur është harruar prej autoriteteve ndërkombëtare. Përballë kësaj “padrejtësie të pazgjidhur” që vazhdon prej kohësh, ipeshkvijtë e krejt Evropës, përveçse shfaqin solidaritetin e tyre me Kishën vendore, e bashkojnë zërin e tyre me atë të qytetarëve të këtij vendi, me qëllim që të ketë një angazhim të vërtetë politik në zgjidhjen e problemit.

- Vëmendjen e ipeshkvijve e ka tërhequr

moszbatimi i vendimeve të gjykatës së Bukureshtit rreth prishjes nga ana e kryebashkiakut rumen të një ndërtese të madhe të ngritur pranë katedrales katolike të këtij qyteti.

- Tema e emigrantëve që vijnë në Evropë kërkon nga ana e Shteteve evropiane një solidaritet efektiv, me qëllim që të mos përsëriten situata si ajo që është jetuar këto ditë në Lampeduzë.

- Komplekse është edhe situata e Kishës së Slloveni, për të cilën ipeshkvijtë janë vënë në dijeni duke shprehur njësinë dhe solidaritetin e tyre me ipeshkvijtë vendorë dhe me popullin katolik.

- Kriza ekonomike në vende të ndryshme evropiane ka pasur një ndikim të madh në Kishën evropiane. Shpesh bashkësitë e krishtera janë gjetur përpara shumë kërkesave dhe nuk kanë pasur mundësi t'i plotësojnë ato. Thirrja për një solidaritet më të madh mes vendeve të pasura dhe të varfra ka qenë shumë e pranishme

Në fund, pjesëmarrësit kanë dëgjuar dëshminë personale të *Imzot William Shomali*, ipeshkëv ndihmës i Patriarkanës latike të Jerusalemit, që ka udhëhequr vigjiljen e lutjes për Tokën e Shenjtë, dhe të *Lumturisë së Tij Ignace Youssif III Younan*, Patriark i Antiokisë të Sirianëve, mbi situatën dramatike të Lindjes së Mesme dhe në Tokën e Shenjtë, dhe vuajtjen e madhe të të krishterëve, të cilët janë të detyruar të braktisin tokën e tyre. Për sa i përket situatës së Siri, ipeshkvijtë shpresojnë që nismat diplomatike të jenë efikase dhe të mos ketë hipokrizi mes atyre që duan ta zgjidhin këtë problem. Të bashkuar me Atin e shenjtë, ipeshkvijtë kërkojnë që rruga e dialogut të ndërmerret më me vendosmëri dhe që lutjes t'i bashkëngjiten vendime politike që çojnë në reshtjen e menjëhershme të zjarrit dhe të dhënies fund të futjes së armëve në vendet që ushqejnë luftën.

Drita dhe hiri i Liturgjisë së Orëve dhe i Eukaristisë së përditshme kanë drejtuar punimet e këtij takimi, që kanë kulmuar me një shtegtim në katedralen e Nitrës, ku ruhen reliket e Shën Cirilit, dhe me një akt besimi të Evropës në mbrojtjen e Shenjtërve Ciril dhe Metod, bashkëpajtorë të Evropës dhe Apostuj të Sllavëve. Si dëshmi e pasurisë shpirtërore dhe liturgjike të Kishës në Evropë, ka qenë kremtimi i Liturgjisë Hyjnore në katedralen greko-katolike të Bratislavës, udhëhequr prej Lumturisë së Tij Sviatoslav Shevchuk dhe gjallëruar prej bukurisë së këngëve dhe thellësisë së lutjes së bashkësisë vendore.

Don Nosh Gjolaj, SDB.
Podgoricë

MARTESA FATLUME - EKONOMIA FAMILJARE

Paraja – buxheti familjar si dhe respektimi i kërkesave reciproke

-Pjesa e tretë-

Administrimi financiar

Shumë herë i vërejtëm çiftet martesore ose familjet, të cilat bisedojnë si dhe sjellën si t'i kishin arkën apo librat e financës të fshehura. Po ashtu japin përshtypje se në këtë arkë apo librin e tyre financiare janë po thuajse të shënuara borxhet, kredia të dy partnerëve, asgjë nuk është harruar apo kapërcyer!

Parimi administrativ bazohet në barazinë e partneriteti, bile edhe aq më tepër në gjirin familjar, që nuk bënë as grua ja as burri të ketë përparësi si njëri apo tjetri.

Po qe se i vlerësojmë më mirë privilegjet si dhe “të mirat” njëres ashtu edhe tjetres palë menjëherë do të shohim se nga dalin edhe konfliktet e brendshme.

Privilegjet gjendet pothuajse në natyrën e llojllojshme që nga të mirat financiare si dhe dëshirat e pavetëdijshme të njeriut (individi) nga nevojat e ekzistenciale. Një vlerësimi i tillë është një gjë mjaft e ndjeshme, e prekshme si dhe mjaft personale (ose gjithë subjektive e një individit), atëherë gjithëherë jo e plotë dhe jo e drejtë.

Në përgjithësi duket se çfarëdo privilegjet qofshin ato të pashme, apo të mirat materiale ose dështimi i tyre, të cilat i shoqëron ndjenjat e fajësimit apo e detyrimit ndaj partnerit. Si fjala bie, nga një ana, kur përjetohen vuajtjet, flija dhe miratimi kthehet në ndjenjat e fitores dhe të drejtës ndaj partnerit.

“Të drejtë e kam ndaj kohës tënde, ndaj dashurisë, ndaj pranimit tënd. Diçka më ke borsh, edhe pse nuk je i vetëdijshëm! Fakti, pse më ke marrë. Përpara isha e qetë, e lirë (ose i lirë). E kam këputur rreth teje punën, i kamë boshatisur studimin, punën për t'u bashkangjitur ty, ashtu e kam lëshuar vendin tim, miqtë, nënën, babën, vëllain, motrën, të gjitha për hatrit tënd!. Mohimi im si dhe flija duhesh që t'i shpërblesh!»

Gruaja mund shumë lehtë të hidhërohet ndaj burrit, i cili mund të jetë jo i drejtë. Të gjitha vendimet për mbi fëmijë i duhet gruas t'i marrin mbi veten, ajo është përgjegjëse për çështjet financiare dhe obligimet tjera familjare. Ndërsa ai është zyrtar, familjes ia jep në tërësi fitimin, ndërsa në kohën e lirë lexon romanë kriminalistik, shikon televizorin, për t'u çliruar apo relaksim del me mihët e vet dhe nuk interesohet shumë për familje

as për shtëpi. Ajo është e shqetësuar dhe ndjehet e shtypur nga ndjenjat e pakënaqësisë të preokupimit familjar.

Për një kohë burri avancohet në vendin e punës, ekonomikisht forcohet, ndërrimi i pozitës së punës ndërron edhe pozitën familjare, ndjehet i përgjegjshëm për çdo vendim. Gruaja duhet sipas tij tani të jetë e kënaqur, sepse dëshirat janë realizuar. Tani nuk është e aftë për t'i pranuar këtë ndërrim dhe fillon t'i shtypin ndjenjat e pakënaqësisë. Sepse ajo tani ndihet e pakënaqur, sepse tani i kalojë ajo ndjenja se dikur ishte e vlefshme në gjirin familjar, ajo ishte dikush, bile më tepër se tjerët anëtarët e familjes. Tani del në pah “mirësia” e saj, e cila shikon të njëjtën kohë vetveten si grua, e cilës mrekullohet ndaj vetvetes dhe në aftësitë e vetes, po tani të njëjtën kohë edhe qanë, murmuritë. Kënaqësia i ndërron ndjenjat e saja, dikur ishte aq e fortë, sa ishte e aftë për t'i përballur çfarëdo ngarkese deri edhe thashethemet e mjedisit, kujdesin për tërë familje, që nuk ishin asgjë tjetër përveç në shërbimin e ngushëllimit të pakënaqësisë së saj.

Në këtë këndvështrim del në pah bojkoti i brendshëm apo kundërshtim ndaj ndërrimit të situatës, që ia sjellë avancimi i bashkëshortit. Pothuajse gjithëherë ndodh po qe se njëri prej partnerëve e këput tensionin e disharmonisë (shkëputjes) që është ngushtë i lidhur në këtë rast

ngarkesa (barra e përgjegjësisë që kishte gruaja) me botën e brendshme. Duket se vuajtjet e kanë të drejtën e përshtatjes, si dhe largimi i tyre mund të shkaktojë ndjenja e pakënaqësisë, si fjala bie, vetëdijesimi ndaj atij tjetrit, i cili është dikush tjetër, ndërsa në botën e brendshme tani pëson një ndryshim emocional.

“Jam munduar për ta kuptuar lidhjen e re, që ti e kishe. Nuk kam dashur që unë behëm shkas pengimit në jetën tënde. Të kam lejuar të dalsh me të bile edhe të shkosh në plazh për t'u rrezitur në diell. Tani pres prej teje, ... ti duhesh... se e kam të drejtë, sepse rreth tejet aq shumë kam vuajtur!” Sa më shumë njeriu vuan, aq më tepër e ndjehet i vlershëm. Vuajtjet i rrisin meritën: sa më tepër njeriu vuan aq më tepër kërkon privilegjin! Këtu duhet të kërkohej arsye e mospajtim, për të qenë të aftë për ta kuptuar dhe shpjeguar momentet e vështira apo ato momentet kritike ose të zymta, si bie fjala tjetërsimi si dhe format e llojllojshme të dhunës që ushtrohet në gjirin familjar. Edhe pse shumë gjëra na duken të padrejta, jam i bindur se burri dhe gruaja do të mbesin edhe më tutje së bashku në rrugën e dashurisë, sepse të dy i zbulojnë këtë ndërlidhjen privilegjin personale, që shumë lehtë mund të rikthehen në hakmarrje. Për këtë arsye është mirë për çiftin martesor dhe askurrë vonë për t'i udhëhequr arkën si dhe librat financiar si të hyrjes ashtu edhe të daljes (shpenzimeve) por edhe administrimin e ndjenjave (emocioneve) çfarëdo qofshin ato si dhe nga e kanë zanafillën.

Akomodimi dhe hedonizmi nuk i zgjedhin çështjen familjare!

Aty ku përdhohet dinjiteti i njeriut, dhe shkelen të drejta, si të njëres ashtu edhe të tjetres palë, aty ku dhunohet liria e tjetrit. Sepse njeriu si individ i shkelet dhe i poshtërohet personaliteti i tij deri në shkallën e skllavërisë, aty nuk ka, as fatlumturi, dhe as kënaqësi, si dhe as qëllim i jetës së përbashkët, por ferr dhe tmerr. Rruga e tillë është e rrezikshme, si për mashkullin ashtu edhe për femrën, që i shpie deri në gërmadhën një akomodimit hedonist, dhe vetjak.

Pikëpamjet e disa mjediseve, posaçërisht në rrethin patriarkal, ku mashkulli është i mbivlerësuar dhe femra e skllavëruar (e nënvlerësuar), aty zakonisht përdoret këto apo të ngjashme arsye: “Pse ia krijon vetes probleme për çështjen e gruas, por mbaje të lidhur në zinxhirët e hekurit!”

Rruga e hedonizmit dhe akomodimit nuk çon larg, as individin si të tillë, dhe mos të flasim për bashkësinë e martesës. Njeriu si i tillë, kurrë nuk është i kënaqur me ata që ka. Bie fjala dikush e ka një pagë prej 100 Eurosh, dhe i thotë vetes: nuk jetohet sot me 100 Euro, dhe është i pakënaqur dhe

fillon të murmurit, fajëson mungesën e parasë, se nuk mund të realizohet, të emancipohet si rrethi në të cilin jeton. Po që se i jepet 1000 Euro, prapë nuk është i kënaqur, se tani fillojnë të zgjohet instinkti për të pasur, siç kanë edhe tjerët, po ashtu fillon të murmurtojë. Po që se i jepet 10.000 Euro, edhe më tepër fillon të tjetërsohet, nuk kanë më kohë njëri për tjetrin, ftohja e dashurisë dhe paraja i ka rrëmbyer, dhe tani fillojnë të shikojnë nën prizmin e parasë (lekut), duke bërë biznese. Tani punohet shumë më tepër se sa në fillim, për njëqind euro, por atëherë kishin kohë më tepër dhe ishin më të kënaqur. Por bëri edhe shtohet paga, jo vetëm mija euro, por në milionë euro, atëherë do të numërohet ndër milioner, por problemin i jetës nuk e ka zgjedhur. Bile në këtë rast edhe pse kemi para më shumë por mungon dukshëm kënaqësia shpirtërore e cila dita-ditës pakësohet. Nga ana tjetër ata vuajnë edhe më tepër për me pasur dhe për ta ruajtur statusin e milionerit apo miliardit, që kushton shtrënjtë, por fatlumturi: paraja nuk sjell. Siç e kanë konstatuar filozofët e vjetër grek, në krye me Sokratin, nuk është zgjedhja e jetës në hedonizëm, posaçërisht kjo vlen për çiftin martesor edhe sot e kësaj ditë.

Po ashtu nuk sjell fatlumturi, as pikëpamjet tradicionale, në qoftë se burri sjellët ndaj gruas, si me qenë ajo skllavë dhe objekt i epeshit të tij, servil ndaj tij, e cila ia plotëson dëshirat e tija. Një sjellje e tillë herët apo vonë i hakmerret, sepse në bashkëshorten e tij “skllave” fillon t'i ringjallet refleksi mbrojtës, që shpërthen nga nënvetëdija e saj, në mënyrë primitive, duke realizuar aspiratat e shtypura ndoshta në mënyrë të pavetëdijshme duke shfrytëzuar çfarëdo gënjeshtëri apo mashtrim. Ajo për t'u hakmarrë jo shpeshherë me vetëdije, por pavetëdije e humb ato fuqi shpirtërore, psikike dhe etiko-morale, dhe ai tani do t'i rrisin fëmijën e huaj në gjirin e familjes së tij, edhe pse gruaja e lidhur në “zinxhirët e hekurit”. Partneri i tillë në fund të fundit, do ta dëmtojë vetveten më tepër, dhe nga duart i ikë fati i jetës, porsi uji që rrëshqet nga duart. Në një rast thotë Robert Havemann: “Ai i cili e bënë gruan e vet të varur, qoftë edhe materialisht, atij i rikthehet disfata”. Atë gropë që ia çele tjetrit, vet bie në të, respektivisht e përjeton dëmin deri në fund, deri që derdhet në asgjësim e plotë. Edhe pse nuk shkatërrohet ndoshta forma e jashtme e martesës, por ajo vazhdon edhe më tutje të bredhin rrugës pa kthime, duke gërryer zemrën nga ana e brendshme deri në zhdukjen e plotë. Vartësia materiale, njeriun e ndërron krejtësisht dhe prej tij krijon gjysmak të shëmtuar me raporte jo njerëzore dhe jo morale. Dëshiroj të themi, se martesë është jo vetëm institucion shoqëror por edhe qeliza njerëzore e shoqërisë. Përdorisht raportet materiale dhe varësia e saj është armiku më i madh dhe më fatal si dhe vdekjeprurëse, jo vetëm për dashurinë por edhe të gjitha raportet tjera mes njerëzore.”

Dom Gjovalin Simon
Shkodër

SFIDAT PËR BASHKËSITË TONA FAMULLITARE

Asamblee Dioqezane Shkodër-Pult
Fshati i Pages, 07.09.2013

Situata konkrete kishtare e thirrrore dhe sfidat e saja në një botë që ndryshon.

Aspektet sociale e kishtare.

Në fillim desha te falënderoj Mons. Angelon, që më ka besuar të bashkëndajë me ju këtë temë shumë të rëndësishme dhe urgjente mund ta quaj për Kishën dhe dioqezën tonë.

Kam menduar që këtë temë ta trajtoj në tre aspekte: *sociale-kishtare; teologjike-shpirtërore dhe baritore-pedagogjike*. Në zhvillimin e kësaj teme, që nuk dëshiroj të jetë shumë teorike por mbi të gjitha praktike dhe një ndihmë e vogël për punën tonë baritore e thirrrore, dua që të lihem të udhëhiqemi nga tre pyetje që janë edhe si udhërrëfyes i mendimit konkret: *ku jemi?* (dmth. vetëdija ose ndërgjegjësimi për gjendjen dhe situatën tonë kishtare e shoqërore); *kush jemi?* (zbulimi i identitetit tonë nëpërmjet thirrjes personale që secili prej nesh është i lirë që t'i përgjigjet); *pse jemi?* (në këtë argument të fundit, dua që të reflektonim jo vetëm për përgjegjësitë dhe detyrimet që na vijnë nga thirrja jonë por edhe për një pedagogji konkrete baritore për dioqezën tonë).

Gjatë përshkrimit të situatës dhe analizimit të saj është e rëndësishme që të mbajmë një ton pozitiv të ecjes sonë. Edhe pse shpesh herë mungesa e

thirrjeve mund të krijojë përrreth një situatë ankthi dhe ndoshta edhe shkurajimi, jo vetëm në dioqezën tonë por edhe në mbarë Kishën. Por është e rëndësishme që krahas angazhimit tonë të besohemi më shumë edhe në provaninë e Zotit i cili nuk e braktisë kurrë popullin e vet por i dhuron barinj sipas zemrës së Tij (Ez 3,15). Prandaj, shpresa në Zotit dhe angazhimi ynë, patjetër, që do të bëjë që të rinj e të reja të tjerë do t'i përgjigjen “po” thirrjes së Zotit. Nga ana tjetër nuk do të harrojmë atë që i Lumi Gjon Pali II na ka posositur se thirrja është “Dhuratë” e “Mister”, prandaj, gjithçka nisë nga bujaria e Zotit dhe përmbillet në misterin e Tij. Nga kjo buron, atëherë edhe ndjenja e falenderimit dhe e vetëdijës për këtë dhuratë të madhe që Zoti na ka besuar.

Jemi në periudhën post-moderne, ku më shumë se kurr shohim jo vetëm një botë tjetër, por edhe një botë që ndryshon, ose më mirë jetojmë në një periudhë që ndryshon në një mënyrë të habitshme, kjo falë edhe një zhvillimi të përshpejtuar të teknologjisë dhe shkencës, gjë që bën të shndërrohen jo vetëm marrëdhëniet ndërpersonale në marrëdhënie virtuale (bota e internetit) por edhe rrezikohet që të cënohet edhe vetë imazhi i njeriut si krijesë e Zotit. Bëhet, atëherë, edhe më e vështirë të konceptohet “thirrja” si dhuratë e Zotit, dhurim i vetvetës, dhe mister.

Sfidat familjare

Fenomeni i “relativizmit” aq shumë i përmendur nga Papa Benedikti, rrezikon të “kërcënojë” rëndë lidhjen dhe identitetin e njeriut që rrjedh nga imazhi i Zotit dhe automatikisht edhe lidhjet natyrore mes njerëzve si familje vëllazërore e bazuar në dashurinë e krishterë. Prandaj, kjo sëmundje ka prekur në mënyrë të dukshme familjen, bazën e jetës shoqërore ose qelizën e shoqërisë. Është e padiskutueshme që sot nuk mund të flitet për një Baritore Thirrore të shkëputur nga Baritorja Familjare. Kujdesi për familjen në të gjitha aspektet duke filluar nga zbulimi i bukurisë së thirrjes së Sakramentit të Martesës, përgatitja me seriozitet (dhe jo si një shkallë më e ulët e Sakramentit të Urdhërit), mbajtja afër dhe krijimi i një ecjeje formimi për çiftet e reja, të gjitha këto do të bënin që familjet të jenë një vatër e frytëdhënëse për thirrje Meshtarake dhe të jetës së Kushtuar. Disa nga aspektet kryesore që duhet pasur parasysh në familje janë: formimi fetar, edukimi i krishterë dhe qytetar, plaga e divorcit, kujdesi i veçantë për rritjen e fëmijëve, shoqërimi dhe drejtimi i moshës së adoleshencës, përdorimi i internetit, drogës në shkollë dhe në lagje, prania dhe roli i prindërve, në mënyrë të veçantë i babës. Nëse në qendër të

familjes nuk vihet Zoti, edukimi dhe rritja me frymën e Tij që në fëmijëri, shtirja në gjak e fesë dhe e bukurisë së thirrjes (këtu është e domosdoshme dhe shumë e çmueshme prania e nënës), vështirë do të kemi të rinj që do t'i përgjigjen më gëzim dhe gatishmëri zërit të Zotit. Nuk duhet të harrojmë se psikologjia na mëson se sa të rëndësishëm janë vitet e para për mirëformimin e fëmijës, dhe se sa ndikon imazhi i prindërit në formimin e imazhit të Zotit. *Nëse një fëmijë rritet në një ambient ku provon mosbesim në prindër dhe nuk ndihet aspak i dashur, do ta ketë shumë të vështirë që ky fëmijë, pastaj edhe i ri, të besojë në dashurinë e Zotit dhe ti dorëzohet krejtësisht Atij.* Këtu nuk përjashtohet mundësia e një mrekullie por vetë Zoti ka zgjedhur rrugën e mishërimit dhe të rritjes në familjen e Nazaretit.

Përveç sfidës së edukimit, sot, në familje po vërehet një rritje e çuditshme e ndarjeve dhe e divorcëve që po ndodhin në shoqërinë tonë kjo si pasojë e një mosreflektimit të gjatë dhe me bazë fetare të zgjedhjes së njeriut të jetës. Patjetër që kjo plagë ndikon në mënyrë të fuqishme në rritjen e fëmijës “si jetim” ose i “çorientuar” në lidhje me prindërit e vet. Jeton me prindër por pa prind. Nga ky fëmijë vështirë do të kemi një vendim të qëndrueshëm për jetën e kushtuar ose meshtarake,

sepse do të mbartë me vete tërë ndarjen e brendshme afektive dhe njerëzore.

Plaga e emigracionit

Një ndër faktorët që shton divorcët në shoqërinë shqiptare është edhe *emigracioni*. Sa gra jetojnë pa burra, sa fëmijë rriten pa e ndier dashurinë e babës, duke u rritur me idenë e braktisjes dhe të lënit pas dore. Sa të vështirë do ta ketë ky fëmijë të besojë se Zoti është Babë i mirë që nuk na braktisë kurrë! Jo vetëm kaq, në lidhje pastaj edhe me zgjedhjen e jetës dëshira për një jetë më të mirë në emigracion, u rrëmben edhe farë e thirrjes që Zoti ndoshta ka hedhur në zemrën e të rinjve për ta ndjekur. Shpesh herë të rinjtë janë edhe prë e premtiveve se do të realizohen nëse do të shkojnë jashtë shteti.

Ndikimi i mjeteve të komunikimit

Po ashtu në moshën e adoleshencës, janë disa fenomene që po e trondisin rininë e sotme. Ndikimi dhe *skllavërimi ndaj inernetit dhe telefonit*, rrezikojnë të bëhen sëmundje mendore, saqë ka shumë të rinj që nuk mund të flejnë nëse nuk kanë celularin nën jastek, ose pa nisur një sms etj. Mania, fiksimi, humbja e lidhjeve njerëzore dhe shndërrimi në lidhje virtuale ndikojnë fuqishëm në ç'ekuilibrimin e përsosur njerëzor duke e bërë atë të paaftë për të marrë vendime konkrete për jetën ku përfshihet edhe vlera e sakrificës.

Nga ana tjetër, e gjithë kjo situatë na sfidon dhe pret prej nesh jo vetëm një përgjigjë teorike por duhet të na nxisë të veprojmë në mënytë konkrete në misionin tonë si barinj për të marrë përgjegjësitë që na takojnë dhe t'u qëndrojmë pranë në këto

momente vendimtare të jetës së tyre. Prandaj figura e *Meshtarit ose e Motrës* në famulli është thelbësore, sepse bëhet udhërrëfyese dhe mbështetëse në horizontin e turbullt të të rinjve. Shprehja se: *“adoleshentët e sotëm e kanë të vështirë të bëhet të rritur, sepse ndoshta ne të rriturit jemi akoma adoleshent dhe nuk dijmë t'i drejtojmë”* është një provokim që duhet të na rrëmojë në thellësinë tonë për cilësinë e marrëdhënieve tona me të rinjtë. Ata, në këtë fazë kanë nevojë për njerëz të qëndrueshëm, pika referimi që jo vetëm i dëgjojnë por ama dijnë edhe t'u vënë kufij eufurive rinore që nuk janë keqdashëse por thjeshtë duan të provojnë një risi, por që mund të ketë pasojë për jetën e tyre. Kështu Papa Françesku i porositi meshtarët që shoqëronin të rinjtë në Ditën Botërore të Rinisë në Rio de Janeiro- 2013: *Dua t'ju drejtohem edhe juve të dashur meshtarë që keni ardhur për t'i shoqëruar të rinjtë tuaj, dhe kjo është e bukur, të bashkëndashë këtë përvojë feje! Me siguri ju ka rinuar edhe juve! Ju lutem, vazhdoni t'i shoqëroni me bujari dhe gëzim, ndihmohuni që të angazhohen aktivisht në Kishë dhe të mos ndihen të vetmuar!*

Thirrja si takim i Misterit të Zotit me misterin e njeriut.

Aspekte teologjike dhe shpirtërore. Autenticiteti dhe dëshmia e jetës.

Historia e çdo thirrjeje Meshtarake ose e jetës së Kushtuar apo Martesore, është historia e pashprehshme e dialogut mes Zotit dhe njeriut, mes dashurisë së Hyjit që thërret dhe lirisë së njeriut që në dashuri i përgjigjet. *Nëpërmjet thirrjes sonë Zoti gjen rrugën më të mirë për të na shpëtuar, kjo është bukuaria e thirrjes!* Ai bën besëlidhje në dashuri me ne sepse don që të na shpëtojë. Ky këndvështrim i thirrjes na bën atëherë më të përvujtë dhe na bën ta shohim thirrjen jo si një privilegj por si një rrugë mëshire që Zoti ka gjetur për të na dashur dhe shpëtuar edhe neve. Edhe Ungjijtë na e paraqesin thirrjen si një takim i mrekullueshëm dashurie mes

Zotit dhe njeriut. Ky është Misteri i thirrjes, mister i që përfshinë jetën e çdo të krishteri, por që shfaqen haptazi në ato që Krishti i ka thirrur për të lënë gjithçka e për ta ndjekur së afërmi. Krishti para se t'i zgjedhte apostujt për një mision të veçantë, i fton që të lënë gjithçka, për të jetuar thellësisht të bashkuar me Të, që të “qëndrojnë” me Të (Mk 3,14). Nga kjo pjesë biblike shihet qartë dimensionin e Misterit, sepse thuhet se Jezusi zgjodhi “ata që deshi”, nuk jep mundësinë e një privilegji njerëzor por bën pjesë në Misterin e dashurisë së Zotit, që na ka zgjedhur madje “para krijimit të botës” (Ef 1,3-4).

Feja e Thirrja

Thirrja e ka burimin në fe. Nuk mund t'ia dhurojmë jetën dikujt nëse nuk kemi besim në të. Prandaj dua të ndalem pak në këtë aspekt të besimit meqë jemi edhe në Vitin e Fesë, dhe të shohim lidhjen e ngushtë që ekziston mes fesë dhe thirrjes.

Në Bibël shohim se fjala “Fe” vjen nga hebraishtja *'emûnah*, që rrjedh nga fjala *'amân*, që do të thotë *mbështetje*. Fjala *emûnah*, mund të përkthehet qoftë si besnikëria e Zotit qoftë edhe si besimi i njeriut. Njeriu besimtar e gjen forcën kur besohet në duart e Zotit besnik. Duke i shtjelluar këta dy terme, Shën Agostini pohon: “Njeriu besimtar është ai që beson në Zotin që premt; Hyji besnik është ai që i jep njeriut atë që i ka premtuar” E gjithë historia e popullit të Izraelit na mëson se si feja bëhet një rrugë e gjatë, një shkollë ku zemra e njeriut mëson ta adhurojë Zotin e vetëm dhe nga ana tjetër të pastrojë vetë zemrën nga idhujtaritë e shumta që e skllavizojnë atë. Kjo fe bën që Abrahami të jetojë në plotësi thirrjen e vet, në të gjitha dimensionet e saja; si mister, si luftë e brendshme por edhe si *braktisje në duart e Mëshirës së pakufi të Hyjit tonë*. Kjo fe mund të jetohet vetëm nëse është bërë përvoja personale e dashurisë dashurisë së Zotit që nuk na braktisë kurr, që na thërret për emër dhe që dërgon në mision me anë të thirrjes së veçantë që secilit i jep. Nga kjo siguri që Zoti më do personalisht lind edhe thirrja si “braktisje” në duart e Tij. Prandaj, thirrja e vërtetë

është një akt feje që njeriu është i sigurtë në dashurinë e Zotit dhe braktiset krejtësisht si shpërblim ndaj kësaj dashurie.

Autenticiteti dhe dëshmia e jetës: promovimi më efikas i thirrjeve.

Duke marrë shkas nga ajo që thashë më lart se kemi qenë zgjedhur nga dashuria dhe bujaria e Zotit, në këtë pjesë të dytë të reflektimit tonë kam dashur të theksoj *autenticitetin* tonë, ose vërtetësinë e jetës sonë në përkim me atë që kemi zgjedhur, dmth koherenca e jetës sonë. Kur jemi të vërtetë ose autentik në jetën tonë? Kur jetojmë në përkim me thirrjen që Zoti na ka bërë dhe me përgjegjësitë që kemi marrë në zgjedhjen tonë. Por ama autenticiteti i jetës sonë e ka burimin në dashurinë e Zotit i cili na ka dashur i pari. Nga kjo siguri dhe dashuri atëherë jemi të gatshëm ta dorëzojmë krejt jetën tonë dhe ta jetojmë në vërtetësi përkatësinë tonë ndaj Tij, ashtu siç na porositë Papa Benedikti në Mesazhin e ditë botërore për thirrjet të këtij viti: *Ta ndjekësh Jezusin do të thotë ta zhysim vullnetin tonë në vullnetin e Jezusit, t'ia japim Atij me të vërtetë përparësinë, ta vendosim Atë në vendin e parë në çdo gjë që bën pjesë në jetën tonë: në familje, në punë, në interesat personale dhe në veten tonë. Do të thotë t'ia dorëzojmë jetën tonë Atij, të jetojmë me Të në*

*intimitet të thellë, të hyjmë përmes Tij në bashkim me Atin në Shpirtin Shenjt dhe, për rrjedhojë, me vëllezërit dhe motrat. Dhe ky bashkim i jetës me Jezusin është "vendi" i privilegjuar ku përjetohet shpresa dhe ku jeta do të jetë e lirë dhe e plotë! Janë fjalë meditative, të thella dhe të thjeshta, cilësi që e karakterizonin Papa Benediktin, që na tregojnë më së miri identitetin e thirrjes sonë. Nuk duhet t'i harxhojmë kot energjitë tona në *efikasitet* dhe në *funksionalizëm baritor* dhe të shkëputur nga Trupin që e përmbushë thirrjen tonë. Është e kotë! Njerëzit nuk kanë më nevojë për një meshtar të tillë sepse sot kanë lindur struktura vetmjaftuese, bile edhe më efikase se ne në këtë drejtim. Neve na takon të rrezatojmë me jetën tonë këtë lidhje me Zotit, këtë gëzim të brendshëm të takimit me Të, që pastaj bëhet edhe burimi i shërbimit tonë baritor. E veçanta jonë qëndron se ne, edhe pse të varfër jemi plot me gëzimin e Zotit: "dua që gëzimi im të jetë në ju, e gëzimi juaj të jetë i plotë" (krh Gj 15).*

Prandaj, asgjë më mirë se sa *dëshmia e jetës* nuk mund të jetë forcë thithëse për thirrjet e reja. Sot, të rinjtë kanë nevojë për dëshmitarë, për njerëz që u tregojnë me jete konkrete se si jetohej sfida e dhurimit ndaj Zotit. Nuk duhet të sforcohemi ose t'i gënjejmë, të jemi realist; t'u tregojmë të mirat dhe vështirësitë që hasim në jetën e përditshme, por ama

kjo le të jetë pjesë e një përvoje të vërtetë të thirrjes sonë. Nëse vërtet jemi të bindur për thirrjen tonë dhe se Zoti është thesari ynë që kemi lënë gjithçka për Të, atëherë, në fytyrën tonë do të shkëlqejë ky gëzim dhe do të jemi të kënaqur me jetën tonë.

Gëzimi i Thirrjes

Autenticiteti dhe dëshmia e thirrjes sonë bëhet e besueshme vetëm nëse jetojmë këtë *gëzim të brendshëm* që është shenjë e një jete të realizuar në Krishtin. Por shpesh herë edhe ne bijt e këtij shekulli materialist dhe konsumist, e kërkojmë gëzimin ose më mirë mendojmë se gëzimi gjendet vetëm nëse kemi gjëra dhe vetëm nëse i kënaqim nevojat tona. Papa Françesku në mesazhin drejtuar Seminaristëve dhe Novicëve të këtij viti, 6 korrik 2013; thekson qartë se: *gëzimi i vërtetë nuk vjen nga gjërat që kemi, jo! Lind nga takimi, nga marrëdhënia me tjetrin, lind nga fakti se ndihemi të pranuar, të kuptuar e të dashur; dhe kjo nuk është*

lidhje me këtë qëndrim të të rinjve përballë nesh, është shumë e vërtetë sepse secili prej nesh përballë një sfide të re ka nevojë për njerëz që janë garant, ose më mirë për njerëz që e kanë kaluar të parët atë rrugë të pa njohur që ne duam të ndërmarrim. Besimi bazë, mbështetja dhe inkurajimi janë karakteristika të domosdoshme për të filluar një jetë të re. Prandaj del në pah figura e meshtarit si model (dëshmitarë) që i bën të rinjt më të sigurt dhe realist në zgjedhjen e tyre: *Modeli shërben që personi të ndërtohet sipas përmbajtjeve të sakta dhe konkrete dhe jo në bazë të ideve abstrakte dhe kalimtare. Modeli është një person njerëzor që i jep jetë dhe trup një realiteti të pashprehshëm.*

Modeli ose dëshmia e një personi (në këtë rast e meshtarit ose prindërit) bëhet *përkthyes* dhe *tradhtues* (traduce e tradisce, it.) i dashurisë së Zotit. *Përkthyes*, sepse e bën konkrete, e zbret në tokë dashurinë e Zotit dhe thirrjen e tij; *tradhtues*, sepse kurr nuk mund ta jetojmë plotësisht dashurinë

për një interesë çasti, por vetëm për tjetrin sepse tjetri është person. Gëzimi, atëherë lind nga një takim falas, nga fakti se dikush na thotë se "ti je i çmueshëm për mua!" Kjo është bukuria e gëzimit!

Kjo bëhet më e vërtetë kur Përsioni që më ka zgjedhur është Krishti, i cili më fton ta merr kryqin e të shkoj pas Tij, në mënyrë që ta gjej gëzimin e plotë të jetës. Nëse e kemi bërë këtë përvojë konkrete e personale të dashurisë së Krishtit, nuk mund të mos e rrezatojmë këtë gëzim në shërbimin tonë baritor. Kjo mendoj se është edhe çelësi kryesor që të rinjt vërejnë tek ne dhe i bën të mendojë nëse ia vlen ta dhurosh jetën si një Meshtarë, apo i Kushtuar. Në

dhe thirrjen e Zotit, kjo për shkak të dobësive dhe brishtësive njerëzore. Nga kjo atëherë shihet qartë se autenticiteti dhe dëshmia e jetës nuk janë vetëm fasadë, ose "për sy e faqe", por është një ndikim eksistencial për personin. Sa më shumë që të jemi sipërfaqësor aq më pak jemi të besueshëm, kjo edhe nëse shfaqja e jashme është e përkryer por e rremë, rrezikojmë kështu një Kishë të imazhit farizeik. Është më mirë atëherë të jemi vetvetja (t'u dëshmojmë të tjerëve madhështinë e thirrjes por që kalon nëpërmjet brishtësisë njerëzore).

Ne e dimë mirë se nëse nuk ka *progres* ka edhe *regres*, dmth që ekziston rreziku edhe i mos ecjes

përpara, përkundrazi i ecjes prapa, ose e thënë me fjalë të tjera i lindjes së shkandullit që bëhet kundërdëshmi për jetën tonë. Desha të bëja të mijat dy prej kundërdëshmive që edhe Papa Françesku u vë në dukje meshtarëve dhe motrave kur u flet seminaritëve: *trishtimi dhe mungesa e atësisë dhe amësisë*, (këtë të fundit na ka porositur edhe Mons. Angelo në nxitjet e tija për të punuar më shumë për thirrjet), që në fund të fundit janë të lidhura bashkë.

Thotë Papa: *Pse jemi të trishtuar ose të pakënaqur? Ku është qendra e mungesës së gëzimit? Problemi është në lidhje me Celibatit. Po ju shpjegoj: ju seminaristë, meshtarë, motra ia keni kushtuar dashurinë tuaj Jezusit, dhe ia keni dhuruar zemrën Atij. Kjo ju ka çuar në betimim e Celibatit. Por besa e celibatit, nuk mbaron ditën e shugurimit ose të kushteve, por ecën përpara, bëhet një rrugë që pjekë në ne atësinë dhe amësinë baritore. E kur një meshtarë nuk ndihet babë i një bashkësie ose një motër nënë me ato që punon, është i/e trishtuar. Ja dhe problemi. Prandaj unë po ju them se rrënja e trishtimit në jetën baritore qëndron në faktin se mungon atësia dhe amësia që është edhe rrjedhojë e të jetuarit keq të Kushtimit tonë. Nuk mund të mendohet një meshtarë ose një motër pa këtë atësi e amësi (jo trashëgue).*

Trashëgimia jonë vjen nga fakti se jemi të dashuruar aq shumë me Krishtin e Kishën e Tij sa që ndihemi bashkëtrashigimtarë të mbretërisë qiellore. Prandaj kjo do të na frymëzojë një dashuri të thellë për Kishën dhe për njëri-tjetrin. Në lidhje me dashurinë dhe respektin për njëri tjetrin Papa na

porositë që të kemi kujdes edhe “*thashethemet*” mes nesh, sepse mund të bëhen një kundër-dëshmi thirrjeje. Aq më tepër kur këta thashetheme mund të bëhen gurë që merr në thua për një të ri/ të re që është duke vendosur për jetën e vet. Edhe këto gjëra me pak rëndësi mund të ndikojnë në lindjen e një thirrjeje ose në guximin/ shkurajimin që i japim dikujt.

Nevoja urgjente e një bashkëpunimi thirrës.

Aspekte baritore-pedagogjike

Në këtë pikë të fundit të trajtimit të temës sonë, ju kërkoj që të bashkëpunojmë, sepse nuk kemi një “shkop magjik” për zgjidhjen e situatës së thirrjeve, edhe pse fatmirësisht nuk varet nga ne. Unë do të provoj të hedhi ndonjë sugjerim, por është e domosdoshme që sëbashku të krijojmë strategji të reja veprimi, duke mos harruar atë që është më e rëndësishmja; dëshmia e jetës.

Në statistikën e fundit të Selisë Shenjte, është vërejtur një rritje e lehtë e numrit të thirrjeve në vitet e fundit, sidomos në vendet Aziatike, por në Evropën e vjetër, situata sa vjen e përkeqësohet. Edhe në Shqipëri, deri tani kemi pasur thirrje dhe ky është bekim i Zotit, por kemi akoma nevojë sidomos për thirrje vendase. Kjo duhet të japë shpresë por nga ana tjetër duhet edhe të mos në vëjë në gjumin e indiferencës.

Lutja burim i Thirrjeve

Thirrjet, mbi të gjitha janë fryt i veprimit të

Shpirtit Shenjt në Kishë, prandaj janë dhuratë e Zotit, e ne nuk mund të bëjmë gjë tjetër veçse “ta lusim Zotërinë e të korrave, të çojë punëtorë në të korrat e veta” (Mt 9, 38). Lutja jonë vë në lëvizje Zemrën e Zotit, bëhet për të krishterët shkollë jete, na mëson ta shohim botën me sytë e urtisë ungjillore dhe njerëzit me një dashuri falas; mbi të gjitha i bashkon zemrat në të njëjtën dashuri dhe në të njëjtën dhembshuri të Krishtit për njerëzimin.

Nga kjo që përmendëm, del në pah pika më e rëndësishme për promovimin e thirrjeve, d.m.th. *lutja*. Ndoshta mund të duket e bujshme dhe rutine ky argumentë, por ka në vetvete forcën e pikës së ujit që bien në shkëmb, derisa nxjerr hire para Zotit, i Cili, i dhuron popullit të vet barinj sipas Zemrës së Tij. Prandaj është e rëndësishme caktimi dhe besnikëria e lutjes së bashkësisë në çdo famulli (ashtu siç bëhet në disa famulli), sepse kjo është rruga që vetë Jezusi na ka mësuar: “lutuni Zotërisë së të korrave”! Lutja në familje, adhurimet e përmuajshme në kishë për thirrjet, lutjet me grupet e katekizmit janë të gjitha një forcë e madhe dhe e padukshme por që në vetvete japin fryte në kopshtin e Kishës me thirrje të reja.

Bashkëpërgjegjësia dhe krijimi i mentalitetin thirror

Përveç lutjes Konçili II i Vatikanit nëpërmjet dokumentit *Optatam Totius* nr. 2, na mëson që e tërë bashkësia e krishterë e ka për detyrë të kujdesohet për thirrjet, mbi të gjitha me shembullin e një jete vërtetë të krishterë. Vetëm duke u bazuar në këtë bashkëpërgjegjësi, baritorja thirrore mund të marr hov në organizimin e saj konkret në promovimin e thirrjeve. Është theksuar një fjalë e rëndësishme besoj, “*bashkëpërgjegjësi*”, sepse na bën të gjithëve përgjegjës për kujdesjen e thirrjeve. Prandaj nuk është e falshe që shumë prej nesh ta shkarkojnë përgjegjësinë ose mbi Seminarin (edhe pse Seminari mirëpret dhe shqyrton thirrjet që i sjell famullia), ose vetëm tek baritorja e thirrjeve. Me këtë nuk dua të shfaqësoj bariton e thirrjeve, sepse nga kjo lind nevoja e një zelli dhe e një koordinimi të mirëfilltë të punës baritore thirrore. *Është e nevojshme dhe urgjente atëherë të bashkëpunohet me komisionin dioqezan për rininë dhe thirrjet që të mendohet një program i mirëfilltë thirror dhe që të merren nisma të reja nëpër famulli me takime të ndryshme gjatë vitit, duke e gjetur terrenin e punuar edhe nga famullitarët dhe të mos shihet ky organizëm si i çuditshëm dhe i kotë.*

Duke u nisur nga kjo bashkëpërgjegjësi desha të theksoja edhe edhe një pikë tjetër që nëse ecët në këtë drejtim duhet të krijohet gati-gati një *mentalitet i kujdesit thirror*, pa pasur nevojë që herë pas here edhe lëshkëvi të na nxisë në mënyrë gati-gati përlutëse. Kjo tregon se dashuri për kishën dhe vlera e atësisë baritore fillon të mishërohet në ne. Këtu, dua të kthehem prapa pak tek kujtimet tona nostalgjike të Meshës së parë ose të Kushtimit në

famullitë tona. Sa gëzim për atë famullitarë ose motra që e kanë shoqëru seminaristin e tyre deri në meshtari, sa bekim për atë vend! Ndjenja të tilla duhet të na mbushin me zell për të parë në fytyrën e bashkësisë së krishterë një trashigimi edhe shpirtërore.

Nisma konkrete

Përveç dëshmisë dhe pranisë konkrete të jetës sonë është shumë e rëndësishme të rishikohet edhe cilësia e edukimit fetar: është e trishtueshme kur metodologjia e përgatitjes për sakramente (sidomos e krezmimit) është bërë një “*kalim radhe*” pa prekur aspak fenë dhe brendësinë e përsërit. Theksova këtë moshë sepse është delikate për zgjedhjet që i riu/e reja duhet të bëjë për jetën e vet.

Prandaj është e nevojshme edhe shtimi i orëve ku flitet për thirrjen në mënyrë esplicite, duke i kushtuar një bisedë të lirë dhe duke i inkurajuar të rinjtë që të flasin me dikë nesë kanë frikë ta shfaqin atë çka ndiejnë në thellësinë e zemrës. Kjo mund të bëhet duke thirrur një meshtar ose përgjegjës, pse jo duke organizuar edhe vizita në Seminar, sepse kam përshtypjen se kur flas me disa të rinj dhe njerëz të tjerë nuk e din se ku ndodhet dhe madje as çka është seminari. Është mirë që gjatë vitit të organizohen vizita në Seminar, me klasat e Kungimit të parë ose të Krezmimit, duke bërë që të njihen me vendin dhe mendojnë edhe për thirrjen e tyre. Besoj se është detyrë e jona që ta ndiejmë si pikë bashkuese dhe rilindësi për dioqezën tonë. Nga kjo merr shkas dhe falenderoj shumë famullitar që jo vetëm pranojnë dhe kujdesen për seminaristët por edhe kanë një vëmendje të veçantë për *Ditën e Seminarit*, që në këtë kuadër të promovimit të thirrjeve ka një vend të veçantë. Në këtë ditë mund të thirret një nga eprorët për të udhëhequr meshën, ose për ndonjë takim të veçantë. Po ashtu edhe seminaristët që janë nëpër famulli. Përveç kësaj, duhet që edhe çdo famullitar të bëjë një nxitje dhe sensibilizim me rastin e kësaj dite. Ju kisha kërkuar që të kemi një kujdes të veçantë në përgatitjen e kësaj dite si dhe *Ditës Botërore për Thirrje*. Ne, çdo vit dërgojmë lajmërimi dhe afishet për t'i vendosur në dyert e kishave por nuk është mirë që të mos flitet ose të mos i kushtohet një vëmendje ose pse jo një përgatitje e mirëfilltë për atë ditë. Nëse diçka e kemi përzemër, vërehet menjëherë edhe nga të rinjtë që na rrethojnë dhe jam i bindur se e çmojnë shumë. Duke u nisur nga ky sensibilitet, mendoj se çdo famullitar, duhet të evidentojë dhe të shoqërojë me urtinë e tij baritore thirrjet që fillojnë e lulëzojnë dhe t'i përkrahin me guxim në ecjen drejt pjekurisë, pastaj t'i drejtojnë edhe tek personat përgjegjës që të vazhdojnë shqyrtimin e tyre.

Dua ta mbyll këtë reflektim duke ju falenderuar për vëmendjen dhe duke shprehur se bashkë në punët në grupe do të mundohemi të gjejmë mënyra të reja bashkëpunimi për thirrje të reja për Kishën dhe popullin tonë.

Don Pren Kola

Zvicër

KRYQI – SHENJË E NDERIMIT DHE E ARTIT

I pari i krishterë, i cili e mori nëpër mend formën e kryqit dhe përbloi mendime rreth tij që Justini Martir (†100).

Kryqi është njëri prej simboleve më të rëndësishme të krishtërit dhe simbol i të gjitha kishave të krishtera. Është simbol i përhapur në tërë botën. Ky simbol përkundër thjeshtësisë që ka, është shenja më e nderuar dhe më e zakonshme e fesë së krishterë. Pikërisht kjo thjeshtësi e bën kryqin shenjën më magjepsëse; thjeshtësia e tij të mahnit dhe të lë pa mend, e pra përmban në vete aq shumë mister, vetë qenësinë e besimit tonë – besimin në Hyjin trinitar. Kryqi, me gjasë, është gjesti më i thjeshtë liturgjik, që paraqet a bën të njohur disa nga misterët më të mëdha të besimit tonë të krishterë. “Kryqi është mënyra në të cilën analfabeti nënshkruan një dokument, sepse ajo është shenja më e thjeshtë e njohur që mundet të ndjekë për të dëftuar pranimin e vet të një rregulle zyrtare ... është njëri nga elementet më interesante të simbolizmit të krishterë, sepse misteret më të thella dhe më të pakuptueshme janë të lidhura me sende ose simbole të llojit të tillë. Vetë ikona e një shenjtë mundet të shfaqë qartë atë që ndoshta me fjalë do të duhej të shkruheshin vëltime” (Andreas Andreopoulos).

I pari i krishterë, i cili e mori nëpër mend formën e kryqit dhe përbloi mendime rreth tij që Justini Martir (†100). Mësimi i tij filozofik dhe përsiatjet e tija si mësues i krishterë i lidhi me Platonin, i cili botën e pati përshkruar të krijuar nga Zoti, në formën e kryqit të sferës. Justini mendonte se bota është krijuar në formën e kryqit për të njohur në të shenjën e shpëtimit. Kryqi është shenjë për Krishtin, mesi i botës, shëmbëlltyra e kozmosit dhe shenjë e plotësisë. Ky simbol ka dy trarë, njëri prej të cilit shtrihet pingul, nga lartësia drejt transhëndencës nga Hyji, ndërsa tjetri nga horizontet dhe tregon bashkëjetësën, bën me dije që pranë nesh, majtas dhe djathtas, ka edhe njerëz të tjerë; bën me dije botën, kohën dhe hapësirën ku ne jetojmë. Që nga shek. IV, filloi të bartet rreth qafës së të krishterëve jo vetëm si stoli, por edhe si shenjë bindjeje të fesë së krishterë. Kryqi në përdorimin e përditshëm zë vend në muret e shtëpive të katolikëve dhe në sheshet e rrugët ku ata banojnë dhe jetojnë, por kohët e fundit edhe pranë magjistraleve për të përkujtuar ndeshjet tragjike të ngasësve për shkak të shpejtësisë së tepruar dhe të tragjediave të tjera të shkaktuara nga gabime dhe çrregullime në komunikacion. Jo rrallë kryqi prej arit ose argjendit gëzon një vend me krenari në gjokset e të krishterëve. Përdorimi i tillë ka zanafillën që në kohërat e vjetra. Burra e gra, të rinj

e të reja bartnin një kryq prej metali ose prej ndonjë materiali tjetër rreth qafës si shenjë mbrojtjeje nga demonët, ndikimet e këqija të njerëzve, dhe magjive, si dhe nga fatkeqësitë e sëmundjet. Pra, shekuj me radhë të krishterët besojnë se, kryqi na mbron sepse në kuptimin më të thellë ai është shenjë e dashurisë së Hyjit për ne, i cili na rrethon gjithkund.

Kryqi në popullin shqiptar

Kryqi është shenja e fesë sonë dhe shenja më e vjetër e popullit tonë. Ai na përcjell në jetën e krishterë që nga djepi e deri te varri. Ende pa u pagëzuar ne, nënat tona na kanë shënuar në djep me këtë shenjë. Pastaj na çuan nga djepi te burimi i pagëzimit në kishë, aty ku na shënuan shërbestarët e Kishës; përmes kësaj shenje në sakramentin e pagëzimit jemi rilindur dhe antarësuar në Trupin mistik të Krishtit, në Kishën Katolike. Duke u rritur në jetën e bashkësisë në Kishë, edhe përmes sakramenteve të tjera, gjithmonë jemi shënuar dhe shënohemi me këtë shenjë përkatësie dhe huresh në Krishtin Shpëtimtar.

Kryqi, si simbol dhe shenjë e fesë sonë nderohet, para tij përkulet gjuri dhe uthet. Kryqi është përmjend e veçanërisht i denjë për nderim, sepse simbolizon vdekjen e Krishtit; vdekjen e Shpëtimtarit Jezus, e cila qe vdekje fljimi dhe pajtimi për fajet e njerëzimit, vdekje fljimi dhe pajtimi për shpëtimin e njerëzimit.

Shën Pjetri në letrën e tij të parë është tejet i qartë: “Ai në trupin e vet i mori mbi drurin e kryqit mëkatet tona, që, të vdekur për mëkate, të jetojmë për drejtësi: me plagët e të cilit jemi shëruar.” Në të Premten e Shenjtë, kur të jetë zbuluar kryqi, besimtarët e krishterë e uthin atë dhe gjunjëzohen para tij. Zakonet e këtij riti janë të ndryshme, por rëndom kryqi i zbuluar adhurohet ose uthet me gjunjëzim. Këtë uthje, që rëndom jemi mësuar ta bëjmë në bashkësitë tona, mund ta quajmë uthje të shenjtë, uthje mistike, uthje të bashkimit me Hyjin, ose bashkim mistik me Kryqin e Krishtit. Kjo është uthje e nderimit të thellë, pranim i veprës së Jezusit të kryer në kryq, shprehje e besimit në kryqin e Krishtit. Gjatë uthjes ose adhurimit të kryqit rëndom këndohet kënga përgjigjësoe:

*Kryqin tënd, o Zot, po e nderojmë,
dhe Ngjalljes sate po i japim lavd e nder:
Sepse shih: përmes drurit të kryqit
i erdhi gëzimi botës!*

Kryqi dhe Ngjallja e Krishtit janë gjithmonë në qendër të fesë sonë të krishterë. Që të dyja nxisin të kemi frikën e nderimit ndaj Hyjit dhe të shprehim falënderimin tonë të përhershëm. “Kryqi i Jezu Krishtit tregon identifikimin e Hyjit me njerëzit që jetojnë në kundërshtim me Hyjin, identifikimin me fajin dhe pafuqinë tonë për të rivendosur marrëdhënien me Hyjin për shkak të veprimeve tona. Porse, kryqi njëkohësisht tregon dhimbjen që Hyji e merr përsipër në vdekjen e Jezu Krishtit për hir të ruajtjes dhe rithemelimit të marrëdhënies sonë me Hyjin, Krijuesin tonë. Por, kjo dhimbje është dhimbja e dashurisë së Hyjit, i cili për hir të krijesave të larguara prej Tij, në besnikëri me vullnetin e Tij fillestar për bashkësi me krijimin e tij, e merr kryqin e Krishtit në historinë e vet dhe me anë të Ngjalljes së Jezusit, të identifikuarit me fajin dhe pafuqinë tonë, e ka rindërtuar marrëdhënien me krijesat e tij njerëzore” (Ch. Schwöbel).

Kryqi në art

Kryqi ka rreth katërqind forma të ndryshme. Kryqi shfaqet dhe përdoret në Kishën tonë pa dhe me figurën e Krishtit të kryqëzuar. Shekulli VI solli së pari kryqin me figurën e Krishtit. Nga kjo kohë filloi dallimi i qartë në mes *crux* – kryqi dhe *crucifix*

– kryqi i vuajtjes, kryqi me figurën e trupit të Krishtit të kryqëzuar. (*Cruxifixus* – i rrahuri në kryq; për gjuhën tonë do të ishte mirë po qe se do të bënim dallimin: *crux* – kryqi (pa figurën e të kryqëzuarit) dhe *crucifix* – kryqi i vuajtjes (kryqi i cili në trarët e vet vertikal dhe horizontal paraqet figurën e trupit të kryqëzuar të Krishtit).

Arti i krishterë shfaq kryqin në forma dhe paraqitje të lloj-llojshme.²⁵ Kështu kryqi është i dukshëm në anijen e Shën Pjetrit pors shtylla kryesore, shtylla qendrore, veli i të cilit përmes erës së Shpirtit Shenjt e vë në lëvizje dhe kështu mund të tejkalohen rreziqet e detit, por edhe të mundësohet peshkimi, të gjuhen rrjetat në Fjalën e Krishtit. *Signaculum Christi*, është formë e kryqit, e cila paraqet pesë shenjat e varrëve të Krishtit që paraqiten edhe përmes pesë kunjave a thumbave nga temjani, por edhe në formën e boçave të

bredhit, të cilat në natën e Pashkëve ngjiten në formën e shenjës së kryqit mbi qirin e Pashkëve, që simbolizojnë pesë varrët e Krishtit ose, kur njëra prej tyre ka ngjyrën e artë dhe katër të tjerat të argjentë, vetë Krishtin dhe katër ungjilltarët. Kjo shenjë njihet edhe si kryqi hugonot.

Të krishterët e parë në katacombe e paten bërë veten të dukshëm, kështu edhe të paharrueshëm, të përjetshëm në qëndrimin e tyre të lutjes në këmbë duke mbajtur duart e shtrira në formën e kryqit. Kjo lloj praqitjeje u bë më vonë edhe vendtakim tipik i

bashkësisë; vetë kishat, në fillim bazilikat, kishat romanike e gotike, filluan të ndërtoheshin në formën e lutësit dhe të kryqit grek e latin, me një anije qendrore (trupit të besimtarëve) dhe dy zgjatjeve anësore (duart e të cilëve, në lutje kërkojnë lidhjen me qiellin). Në një numër të shumë të pikturave dhe figurave, paraqitet Krishti si pantokrator apo zotërues qiellor, i cili mban në dorë një glob me një kryq. Kjo paraqet tokën të shënuar me simbolin e Krishtit, për të bërë me dije fjalën e urtë të vjetër latine: *Crux stat, dum volvitur orbis*, që do të thotë: Kryqi mbetet, përderisa e tërë bota luhet. Gjykuar sipas kësaj urtie, kryqi i jep botës barazpeshën, drejtësinë, të vërtetën dhe vlera të tjera, të cilat mbijetojnë rrjedhën e kohës. Vetë kryqi i vënë mbi një glob quhet kryqi triumfues.

Franc Radoja

Lezhë

MONS. ERNESTO M. ÇOBA
(1913 – 1980)

100 – vjetori i lindjes së Arqipeshkvit të dashur, punëtorit të qeshur!

U lind në qytetin e Shkodrës me 16 shkurt 1913 në një familje të vjetër të lagjes Gjuhadol. Prindërit e tij ishin Luigj Çoba dhe e ëma Urselina e cila ishte e mbesa e piktorit të madh Kol Idromeno ku edhe jetuan.

Rrethimi dhe pushtimi i shkurtë i Shkodrës nga Mali i Zi bëri që familja të shpërngulet përkohësisht në Laç të Vaut të Dejës. Mbas mbarimit të luftës, kthehet përsëri në Shkodër, ku edhe fillon të hedhë hapat e para të shkollës. Të mesmen e kryen në kolegjin Saverian të Jezuitëve, ku edhe mbaron Seminarin Papnuer për filozofi e teologji.

Shugurohet meshtar me 9 shkurt të vitit 1936 nga Delegati Apostolik dhe Administratori i Arkidieqezës së Shkodrës Mons. Gjon Della Pietra S.J. Thotë meshën e parë në Kishën e Shën Jozefit të Jezuitëve, dy ditë pas shugurimit meshtarak.

Prej vitit 1936 – 1946 jep mësim në Seminarin Papnor si edhe jep mësim besimi në disa shkolla të qytetit. Jam krenar dhe shumë i lumtur që edhe mua në vitin 1945 më ka dhënë lëndën e besimit.

Në vitin 1936 D. Ernesti do të jetë Zv. Famullitar i Shkodrës, krah i djathtë i Famullitarit Dom Mikel Koliqi si edhe do të ketë nën kujdes botimin e revistës Kumbona e S'Diellës. Nga data 16 dhjetor 1936 deri në 1 janar 1952 është provikar i Arkidieqezës së Shkodrës. Viti 1946 do të jetë vit i vështirë për popullin shqiptar e sidomos për Klerin në përgjithësi dhe për Klerin Katolik në veçanti. Në Shqipëri filloi të instalohet diktatura komuniste. Arrestohet Dom Mikel Koliqi, vdes Dom Tom Lacaj. Vdes papritur edhe Mons. Gasper Thaçi Arqipeshkëv i Dioqezës së Shkodrës. Në këtë gjendje të vështirë të Klerit katolik shkodran, dhe Klerit shqiptar në përgjithësi, shërbimet në Kishën Katedrale të Shkodrës i bien t'i kryej Dom Ernest Çoba. Kryetar i Kishës Katolike të Shqipërisë u bë Mons. Benardin Shllaku që ishte Ipeshkëv i Pultit dhe i moshuar. Ai me 20 prill 1952 shuguron si ipeshkëv të Shkodrës Mons. Ernest M. Çobën që aso kohe ishte në moshën 35 vjeçare dhe si Ipeshkëv të Durrësit Mons. Pjetër Demën. Ky bari nisi punën e re ipeshkvnore në një kohë shumë të vështirë kur gjithçka e bukur dhe e mirë e ndërtuar nga etërit e mëdhenj Françeskanë e Jezuit po merrte

fund në mënyrën më mizore.

Megjithëse nën trysninë e vazhdueshme të trajtimit të Kishës Katolike nga kjo diktaturë, Mons. Ernesti do të ndërmerre veprime shumë të guximshme si ajo e kremtimit me madhështi të 100 - vjetorit të bekimit të gurit të parë të themelit të Katedrales, e ndërroi dhe e zbkuroi paraqitjen e kësaj Katedrale. E në këtë rast nuk mund të mos lë pa përmendur piktorët e mëdhenj që shkrinë talentin e tyre në krijimin e afreskeve të reja si At Leon Kabashi, Dom Njac Dema, Profesor Pjerin Sheldia, Gjovalin Saraçi e të tjerë. Dhe më madhështorja ishte

“Ikja e Zojës” në Gjenacan. Mons. Çoba ishte trim dhe i vendosur për punët e fesë. Ai fshehurazi përgatiti dhe shuguroi meshtarë të rinj si Dom Kolec Toni, D. Zef Simoni, D. Simon Jubani, D. Luigj Kçira, D. Ndoc Noga, D. Ernest Troshani e D. Martin Trushi. Mons. Ernesti do të kishte edhe marrëdhënie të fshehta me Selinë e Shenjtë në Vatikan, për disa vjet, përmes Legatës Italiane në Shqipëri vetëm për çështjet fetare.

Ishte i thjeshtë e komunikues me të gjitha moshat. Buzëqeshja e ëmbël ishte karakteristike për të. Kishte një trup të shkurtër dhe mbante një palë syze të zeza si në Kishë dhe në zyrë. Ecte ngadalë dhe nuk linte pa përshëndetur besimtarët e të gjitha moshave që takonte rrugës duke e hequr kapelën me tre cepa. Ishte i përvujtë, kryeulur, i qetë, i matur dhe i palodhur në shërbime që nuk i përkisnin si Ipeshkëv siç është rrëfimi, kungimi e vajimi i të sëmurëve, salikimi i të vdekurve etj.

Pak para mbylljes së Kishave, tu i dashtë me përgatitë terrenin thirret në një mbledhje populli kundër fesë. Mons. Çoba aty do të flasë me guxim si të ishte duke bërë homelinë në Kishë dhe duke i habitë e lënë pa mend organizatorët komunistë.

Burgimi i Çobës

Mbas mbylljes së kishave strehohet në lagjen Arra e Madhe në shtëpinë e arsimitarit Kolec Bjanku që kishte pak kohë që e kishin burgosur dhe shtëpia ishte bosh pa njeri pasi Koleci s'kishte as prind e as s'ishte i martuar.

Në prill të vitit 1976, në moshën 63 vjeçare do

të arrestohej e dënohej me 25 vjet burg, Mons. Ernesto Çoba. Dosja 3359 është dënuar nga Gjykata e Rrethit Shkodër me vendimin nr. 108 – dt. 29.04.1977 me akuzën “Tradhti ndaj Atdheut dhe agjitacion e propagandë kundër pushtetit popullor”

Do të keqtrajtohej e torturohej çnjerëzisht. Një natë në qeli të sigurimit të Shkodrës, një oficer i rojës e pyeti: Jam kurioz me ditë, se tash që je këtu në këtë të ftohtë, i paveshur, pa shtroje e mbulojë dhe i pangopur me bukë e ujë, atë të është dobësuar besimi te Zoti?! Imzot Çoba duke qeshur i ishte përgjigjur: “Përkundrazi, këtu m’është forcua, mbasi përditë shoh se po i afrohem Atij! E shoh se nuk e kam larg ditën që do ta shoh edhe në sy të Madhin Zot! Dr. Xhindi kujton : Më sjellin për të bërë radiografinë e një të burgosuri që e kishin future në thes, për të cilin kërkoj të di emrin por që shoqëruesit nuk dëshironin që ta di. Mbas këmbënguljes sime kjo jo vetëm si detyrim rregullli që çdo filmi do t’i shkruhej emri, por edhe më shumë nga kureshtja më bëhet i ditur emri i Mons. Ernestit që u shtanga kur e pashë të bërë kockë e lëkurë. E si mund të identifikohet Ky grumbull kockash?

Vuan dënimin në Tiranë derisa vdes në mënyrë misterioze pas një injeksioni që iu bë me 08-01-1980 në spitalin e burgut të Tiranës.

Mbas vitit 1992, pas interesimit të vëllait Lec Çobës do të bëhet e mundur gjetja e eshtrave të Mons. Çobës dhe do të bëhet rivarrimi në mënyrë ceremoniale në Kishën e Katedrales së Shkodrës ku shërbeu. Meshën e përshpirtshme do ta celebronte Nunci Apostolik Mons. Ivan Dias.

Si e njohja Çoben

Unë e kam njohur nga afër Mons. Ernesto Çobën. Nga viti 1945 deri në gusht të vitit 1951 i kam ndihmuar meshë. Ndërsa nga viti 1952 – 1967 që shërbeja si arsimtarë në Lezhë çdo të shtunë, të diele e festa shkoja në Shkodër dhe i ndihmoja meshë. Meshën e fundit e kam ndihmuar me datën 24-04-1967 ditën e festës “Zojës së Këshillit të mirë” nën masat e rrepta të sigurimit të shtetit. Kisha aso kohe ishte e mbushur plot e përplot me besimtarë. Unë isha udhëheqës profesionist në shkollën 11 vjeçare të qytetit dhe aktivitetet i zhvilloja mbas dreke. Tek shkolla erdhi shoferi Simon Pjetri me skodë i cili vinte me dërrasa nga Kurbneshi. Ai ishte një shok i vëllait. Po deshe hajde e shkojmë bashkë në Shkodër më tha.

Pranova – u nisëm dhe u ula tek ura e Bahçallëkut. Nga dera e pasme hyra në sakristi. Gjeta të veshur për meshë Mons. Ernestin dhe një kushëri të babës D. Ndoc Ndoja prift në Selitë të Madhe të Mirditës. Ora po shkonte 10 dhe do të fillonte mesha dhe s’kishte ardhur asnjë prift tjetër. Vishu edhe ti Franc më tha Mons. Ernesti. U veshja pa dy stolat – Mesha filloi dhe mbaroi pa asnjë incident. U zhvesha, u përshëndeta me Mons. e dola nga dera e pasme. Rrugës pa hy tek pazari i vjetër u takova me nënën Lizë dhe me dy shoqet e saja Zina Kol Daja e Marie Rrok Sheldia. U gëzuan kur më panë dhe Maria më pyeti po ti a ishe në kishë? Po i thashë. Po a e njoftuat atë priftin e ri më tha? Unë qesha. Hë Lizë shtoi ajo a të thashë se ai është Franci.

Me dt. 14-01-1951 më vdiq baba. Mons. i erdhi shumë keq kur e lajmërova dhe të gjitha detyrimet kishtarë e shtetërore i mori përsipër me i paguar ai.

Në korrik të vitit 1964 Mons. Ernesti erdhi në shtëpinë tonë. E kishte thirrur Axha, ish shok klase me Mons. Qëllimi i ardhjes: Djali i hallës kompozitori dhe kitaristi i shquar Tonin Kakarriqi ishte dashuruar me një vajzë të besimit mysliman. Me pëlqimin e saj ajo u pagëzua, krezmua dhe mori emrin e Zojës Mari e të dy atë natë vunë Kurorë Shenjte. Ky ishte pra Mons. Ernest Çoba.

Me kërkesë të autorit teksti nuk është redaktuar

Dr. Dom Nikë Ukgjini
 Instituti Filozofik e Teologjik
 Shkodër

NDRE MJEDA DHE KULTURA SHPIRTËRORE

Pjesa e parë

Mjeda, bari i shpirtëve

Fjala bari - bari-u, në latinisht –*pastor-oris*., në leksikon teologjik të krishterimit ai që ruan që mbarështron besimtarët. Apo drejtues - kujdestar i ngarkuar me një detyrë me përgjegjësi tek një bashkësi etj, ai që është i ngarkuar të drejtojë dhe udhëheqë shpirtërisht besimtarët e vet.

Në Besëlidhjen e Re, ky atribut i dedikohet themeluesit të krishterimit, Jezu Krishtit. Pas tij, ky atribut i jepet shërbimit ipeshkvor - ipeshkvijve apo dhe klerikut si shtresë më e ulët kishtarë. *Unë jam Bariu i Mirë. Bariu i mirë e jep jetën e vet për dele (popull).* (Gjoni, 10,11.)

Fjala **Shpirt** (hebraisht -*ruah*, gr-*pnèuma*, *psychè*) në kuptimin biblik, në të gjitha gjuhët klasike, ka një larmi kuptimesh si: *Era*, *Frymëmarrja*, *Shpirti i Njeriut* etj. Në kuptimin e Shpirtit, të njeriut, për sa kohë mbetet tek njeriu, kjo frymë hyjnore i takon vërtet atij dhe bën mishin (korpën) e tij, pra të njeriut të pajetë, një qenie që vepron, gjallëron etj. Ndërsa, **trup**, në Besëlidhjen e Vjetër, në hebraisht-*basar*, dhe Besëlidhjen e Re, në greqisht, *sarx e sôma*, si komponent i dytë, s bashku me **shpirtin** –mendjen, përbëjnë qenien njerëzore.

Duke folur për temën në fjalë, kemi parasysh dom Ndre Mjedën, si person fetar, klerik i kishës katolike, ndërmjetësues mes Hyjit dhe njeriut, drejtues i shpirtit, mendjes dhe zemrës së njeriut. Më këtë rast kemi parasysh kujdesin e tij shpirtërorë për besimtarët që iu ishin besuar prej Kishës Katolike dhe jeta e tij shpirtërore nga thithi nektarin e gjithë krijimtarisë së tij letrare.

Shkrimi ka për qëllim të hedh dritë mbi botën më pak të komentuar të poetit, si ajo, “*sarx*”, “*pnèuma*”, “*psychè*” nga e cilat, Mjeda u lind dhe u formua si talent i jashtëzakonshëm dhe arriti të bëjë për shqiptarët epokë në mënyrën e vet.

Rrugëtimi i poetit

Nisja për jetën e meshtarisë

Ftesa për t'u bërë meshtar, (klerik) sipas biblës është një vepër Hyjnore. Zoti këtë ftesë e realizon në formë dhe mjete të ndryshme veprimi. Tek poeti Ndre dhe vëllai i tij Lazri, thirrja e tyre ishte nxitur nga jeta e përshpirtshme që keni prindërit, babait Jakut dhe e nënës Luçe, më ndërmjetësimin e

Shpirtit Shenjt (Shpirtit të Zotit) dhe shpirtit të tyre të pastër për të iu kushtuar Zotit Hyj.

Andrea (Ndreu) u lind më 20 nëntor 1866 dhe Lazri më 6 mars 1869 në Shkodër. Ata u linden nga një familje shumë e varfër dhe e vuajtur, por e ndershme dhe e përshpirtshme e ardhur nga Kryeziu i Pukës në Mjeda, për ta vazhduar pastaj jetën në Shkodër.

Në këtë kohë populli shqiptarë lëngonte nga robëria e egër osmane, çetës së atyre klerikëve që ruanin fe e atdhe ia bashkëngjiten dy vëllezërit të cilët që e në moshë të re, kishin vendosur të marrin rrugën e një udhëtimi të gjatë, dhe delikat për kohen, për tu bërë bari të shpirtëve e në veçanti popullit shqiptar.

Nëna, Luçe edhe pse e vej, kishte dhuruar Zotit e kombit dy djemte: Andre dhe Lazrin, duke i nisur për tu shkolluar gjatë viteve 1873- 1878 në Arqipeshkvën e Shkodrës dhe më pas në Seminarin Papnuer të Shkodrës i cili udhëhiqej nga nderit Jezuit.

Një rol të rëndësishëm në përkushtimin e jetesë kishtarë të Imzot Lazrit dhe Dom Ndreut, padyshim e patën, famullitari i atëhershëm dom Zef Shestani e pasuesi, dom Engjëll Radoja, si dhe edukatoret e Shoqërisë Jezuite, të cilët këta të fundit e morenë Ndreun për ta brumosur në gjirin e tyre.

BRUMOSJASHPIRTËRORE DHE INTELEKTUALE E POETIT

Mjeda hartues dhe përkthyes i teksteve biblike

Ndre Mjeda që në moshë të re filloi të shquhej me një talent të jashtëzakonshëm, talent natyrorë i dhuruar nga vet Zoti. Kjo gjë u vërtetua shumë shpejt, kur moshën 16 vjeçare që dërguar nga Jezuitët në studime të cilat i realizoj gjatë viteve 1880 – 1895, duke qëndruar në vende të ndryshme të Evropës, si: Itali, (Kremona, Chieri), Francë, (El Pog, Cosse-le, Vivien), Kroaci (Kraljevica) Spanje (Porta Coeli-it, Ara Christi) e deri në Poleni (Krakovë), kur i përfundoj studimet e larta teologjike dhe u shugurua për meshtar i kishës katolike.

Mjeda ishte i vetëdijshëm se arsimimi, dituria, shkenca, janë elemente të rëndësishme për njeriun, për të qenë i aftë për të dëshmuar përkushtimin ndaj Zotit, Atdheut dhe bashkësi e krishtere – Kishës.

Andaj gjate qëndrimi nëpër universitet evropiane ju përkushtua studimeve. Pas hartimit të lirshëm të poezive në latinisht dhe shqip, shkrimeve poetike do përkthente, dhe libra të çmuar edukative-arsimore në fushën e letërsisë shqipe dhe letërsisë teologjike në shqip. Disa prej tyre u botuan gjatë jetës studentore si : “*Jeta e sceitit sc' Gnon Berchmans*” Jeta e Shën Gjon Brechmansit) jeta e një Shenjti të Shoqërisë Jezuite, Romë, 1888, “*T'perghjamit e Zojs Bekume*” (Përngjasimi i Zojës së Bekuar) Romë 1892, përkthyer nga spanjishtja, botimi dytë i Shkodër, 1927 etj.. Ketë aktivitet e vazhdoj edhe pas kthimit të tij në atdhe.

Ishte kjo një nisje e mbarë studentit të ri, për zhvillimin e mëtejshëm të arsimimit kulturor e fetar, të cilin e kultivoj tërë jetën.

Qe nga dita e kthimit të tij në atdhe, në vitin 1899, i gjithë aktiviteti i tij baritor dhe intelektual, qe përqendruar në celebrimin meshave, të sakramente të ndryshëm, predikimin e Fjalës Biblike (Fjales së Zotit), në shuarjen konflikte dhe pajtimin në popull, etj., dhe në edukimi e jetës sociale, arsimore e kulturore të popullatës, e cila akoma ishte e prapambetur nga pushtimet osmane.

Mjeda, gjatë punës baritore, (shpirtërore), shumëvjeçare, në famullit: Vig, Mnelë, (1899-1900), Dajç të Zadrimës, (1902-1906), Kukël (1906-1937), dhe disa të tjera për rreth duke e pare nevojën mësimore biblike në shqip, vazhdoj të merrej më përkthimin dhe hartimin e librave, shpirtërore, biblike dhe teologjike, duke e shpalosur kështu talentin e tij të rrallë si një intelektual i spikatur i përmasave kombëtare por dhe evropiane. Ai, më pendën e tij të artë la gjurmë të dukshme në hartime të teksteve dhe përkthime nga gjuha: latine, italiane, spanjollë polake etj, të cilat për 30 vite më radhë u përdorën nëpër shkolla për edukimin brezave të rinj.

Mjeda, në këtë drejtim hartoi doracakun, “*E diela nder Kisha t' katundve*”, Shkodër 1901. Më këtë doracak populli i Zotit, duke lexuar do kishte mundësi për të kuptuar më mirë lutjet drejtuar Hyjit, nëpërmjet Meshës (Eukaristisë) Hyjnore, e cila është lutja më kulmore në jetën e çdo të krishteri si dhe lutjet të tjera të përditshme. Më pas, hartoi dhe botoi librin për shkolla fillore, “*Historia Shejte*” i cili përmbante përshkrime të shkurtra të ngjarjeve biblike, botuar në Vjenë, 1915. Libri në fjalë, për shkak të rëndësisë së veçantë qe kishte dhe nevojave

të popullit për të thithur njohuri të reja mbi etikën-moralin, sipas konceptit e jetës biblike etj., libri arriti të botohej tri herë në alfabetin e Agimit dhe një tjetër në alfabetin e Manastirit botuar në Shkodër, 1928

Mjeda, talentin e tij si përkthyes të ushtruar në shkollat jezuite evropiane, gjatë studimeve Filozofike dhe Teologjike, e shpalosi gjatë jetës meshtarake duke punuar edhe si anëtar i Kryedioqezës së Shkodrës, në famullin e Kuklit.

Kontributin në pasurimin e letërsisë shqipe e dha duke ribotuar dhe botuar vepra të tjera fetare e letrare.

Ku pos “*Historia Shejte*”, Mjeda, për nevojat, e shtresës së lart intelektuale, përkthej dhe botoi librin e teologut të njohur të Kishës Katolike, Roberto Bellarmini, “*Katekizmi i Madh*”, – si një përmbledhje e shkurtër e mësimin të krishterë, botuar në katër vëllime, Shkodër 1927, dhe vëllimi i pestë po aty në vitin 1928. Për edukimin e brezave rinj shqiptar përktheu librin e njohur tek rinia evropiane, “*Shën Luigi Gonxage*”, botuar në Shkodër 1927.

Duke vlerësuar rolin të cilin Zoja e Bekuar - nëna e Jezu Krishtit, kishte historinë e Kishës Katolike dhe nderimin që kësaj figure i jepte populli shqiptar, pendën e tij të mbrehur e vuri në funksion të saj, duke botuar pjesën e parë të librit “*Lumnit e Zojës Bekume*”, Shkodër 1929, të përkthyer që nga koha

studentore. Më pas përgatiti një libër tjetër, “*Jeta e se Lumes Virgjin Mri*”, nxjerr nga vepra “*Çeta e Profetëve*” (Cunius Prophetarum) të Imzot P. Bogdanit, Shkodër, 1930.

Shkrimet e tija kanë rrezatuar dhe për revistat njohura si: Leka, Hylli i Dritës dhe Kumbona e se Diellës, etj., ku botoj artikuj të shumët, shkencore, kulturore, fetare, letrare-artistike etj..

Mjeda, më anën e hartimeve dhe përkthimeve brilante të këtyre teksteve, shpalos njohurit e të thella që ai kishte në fushën e filozofisë e teologjisë, lami këto shumë pak të njohur për popullin tonë, i cili për faktin që gjendej nën perandorin e egër osmane, nga këto mundësi i ishte i privuar.

Më këtë rast, gjuhëtarët, letrarët, poetet, tanë nga Mjeda, do mësojnë se gjuha e jonë edhe pse ende e palëvruar, është e zonja të shpreh ndjenjat më thella njerëzore ndaj Hyjit

Bota biblike ne poezitë e Mjedës

Nga librat e Shenjte (libra të frymëzuara nga Hyji), mësojmë se zhanri poetik gjenezën e vet e ka qysh nga lashtësia. Populli i lindjes si dhe Izraelitët si popull i zgjedhur i Hyjit, kanë pasur prijë të fort për prozë e poezi. Poezitë shqueshin se vepra frymëzuese mbinatyrore. Ato janë kënduar me instrument “Psalterion” - korde hebraike. Poezia dhe proza, për këtë arsye në gjuhen biblike, quheshin “Psalme”, sipas kësaj vegle muzikore me ane të cilës behej përcjellja e këtyre këngëve (poezive).

Psalmet ishin pjesë e lutjeve të caktuara për Tempull, më anë të cilave tregohej lidhja e ngushtë shpirtërore e popullit me Hyjin e Besëlidhjes së Vjetër. Psalmet si vlera me kulmore shpirtërore me anë të cilave tregohet qëndrimin e njeriut ndaj krijuesit, kanë hyrë në vazhden e lutjeve të përditshme edhe në Besëlidhjen e Re për popullin e krishterë.

Vlera e tyre mbete e përhershëm, pasi klithma e shprehur prej autoreve të ndryshëm të këtyre poemave me himne, lavde, falënderime Hyjit, kushtrim për ndihmë, më lutje e ankime, mallkime, etj., burojnë nga vete natyra e njeriut-krijese dhe Hyjit krijues.

Poetët shqiptarë, të të gjitha kohërave, duke qene klerik apo njohës të mirë të kulturës biblike, në fokus të poezive të tyre, krahas dukurive të shumta të jetës së përditshme, të natyrës që e rrethon, kanë dhe trajtimin artistik të Zotit, Mbretërisë Hyjnore, dhe subjekteve të tjera të Biblike.

Kur kemi të bëjmë me poetin Mjeda, ai, duke studiuar për 20 vite me radhë nëpër qendra me të

njohura të Evropës, pati rastin të njihej shumë mire më vlerat me kulmore poezisë botërore dhe asaj biblike.

Mjeda, duke qenë klerik, dhe duke kuptuar mirë së shqiptari i të tri besimeve e ndijën fuqishëm besimin në një Zot, në krijimtarinë e tij letrare – poetike, pos të tjerash, do shqiptonte qenësinë e se vërtetës Hyjnore dhe njerëzore si: drejtësia, flijimi, përvujtëria, dashuria, etj., të ndërlidhura shpeshherë, me Hyjnë-Zotin, Mbretërinë Qiellore, Engjëjt, vdekjen, ngjalljen, si emërues i përbashkët i njeriut i të gjitha kohërave me këtë rast i shqiptarit.

Sipas Mjedës, shqiptarët si popull besimtar i Zotit, duke e dashuruar Hyjin, do e dashurojnë dhe nderojnë dhe atdheun. Branko Merxhani, më të drejt do thoshte, se “Para së të mësojmë të për të menduar, duhet të mësojmë të dashurohem. Duhet të mësojmë të besojmë”.

Mjeda, duke i dhënë veprimtarisë së tij poetike këtë lloj trajtimi, ka arritur të shkëlqej në këtë fushë duke e bërë poet i përjetshëm. Po kështu, ai ka shkëlqyer në përkthime dhe hartime të librave shpirtërore, teologjike, duke u quajtur një pasardhës i denjë, i Buzukut, Budi, Bardhit dhe Bogdanit.

Mjeda, më poezinë e tij ka shprehur brendësin, shqetësimet dhe ndjeshmërinë e fuqishme për natyrën dhe njeriun mjere të lumtur, si dhe për çdo gjë që atë e shoqëron.

Në qendër të poezisë së tij, si klerik, qëndron qartë dhe thellë bashkimi dhe njësimi shpirtërorë e mendor i njeriut. Sipas tij, njeriu, (shqiptari) si qeneje Hyjnore, pos që është i lidhur me ambientin ku jeton, është i lidhur ngushtë dhe me Zotin, më mbretërinë qiellore, vdekjen (morden), ngjalljen, parajsën, jetën e pasosur, kurse, shqiptari i botës së krishterë, është i lidhur dhe me Jezu Krishtin, Engjëjt, Zojën e Bekuar, Kishën, festat e krishtera, etj.. Të gjitha këto nocione fetare i gjejmë kudo të shprehura në poezitë dhe prozën e Mjedës.

Krishterimi, si koncept, te Mjeda ishte një mundësi dhe shpresë e madhe në përballimin e vuajtjeve të njeriut-shqiptar, që i shkaktoheshin nga jeta primitive – fshatarësh dhe vuajtjeve që i shkaktoheshin nga robëruesit osman.

Te poemtha, “*Lissus*”, Mjeda, duke thurur lavdin e heronjve tanë, hyjnizon sakrificat e atdhetare tanë, duke kërkuar nga Zoti që t'i shpërblej për heroizmin e tyre për fe e atdhe: “*Qe dëshmuesin, o Zot, këndoshin, “qi jetën, Për shejten fe, për Shqiptarin e shkrini, Epatundshme përherë shtyllë e mburoje. Ai diq o Zot, për mbas detyrës, por t'shkretën, Atme ti rueja, qi dikur pertrini, Ti n'qiell ndër mprojtsa t' Shqiptaris rreshtojë*”.

Frrok Kristaj
Prishtinë

KATARINA JOSIPI
1923-1969
PRIMADONË E TEATRIT NË KOSOVË

Jeta e Katit ka filluar kur janë ndezur dritat e skenës

Aktorja e teatrit të Kosovës, Katë Dulaj, apo siç njihet Katarina Josipi, u lind në Zym të Hasit, më 9 nëntor të vitit 1923, pra para plot 90 vjetëve. Ishte e bija e Gjini dhe Gjystes Dulajt. Katarina Josipi shkollimin fillor e nisi në Zym në gjuhën serbe, kurse e kreu në Nish, ku ishte me babain e vet bukëpjekës. Atje e kishte kryer edhe shkollën e natës për rrobaqepëse. Pas bombardimit të Nishit, në prill të vitit 1941, babai i Katit, sikurse shumë bukëpjekës të tjerë nga Zymi, kishin ikur nga Nishi, kurse babai i Katit, Gjini Joza, ishte vendosur në Ferizaj.

Katarina Josipi si aktore amatore kishte hapëruar në dërrasat e Teatrit Amator në Ferizaj, së bashku me Shaban Gashin e Matej Serreqin, që të dy nga Ferizaji.

Ishte mbarimi i vitit 1947, kur për herë të parë në Prishtinë po hapej teatri profesional. Ndërkaq, në pranverë të vitit 1948 në këtë teatër u angazhuan Katarina Josipi, Hyrije Hana e Meribane Shala, që njëherësh ishin tri femrat e para shqiptare të këtij teatri.

Shfaqja e parë në gjuhën shqipe në këtë teatër u realizua më 1 maj 1949, me pjesën "Personi i dyshimtë", të autorit serb Branislav Nushiç.

Katarina Josipi vdiq në Prishtinë, në moshën 46 vjeçare, pra më 29 prill 1969, kurse u varros në Shëngjergj, afër Zymit, pranë meshtarit e patriotit Atë Luigj Palaj, dhe pranë figurës së madhe poliedrike të kulturës shqiptare - Atë Shtjefën Gjeçovit.

Jetë e shkurtër por e begatshme teatrale

Katarina Josipin e kemi parë në skenën e teatrit, e kemi dëgjuar në radio me radiodrama, por e kemi parë edhe në televizion e në film. Megjithatë, ajo jetoi në skenën teatrale, aty ku e fillonte jetën magjepsëse, ku i zbulonte karakteret e njerëzve, rolet e të cilëve i interpretonte. Ishte prijatë e dramës shqipe. Jeta e Katit ka filluar kur janë ndezur dritat e skenës.

21 vjet me radhë, aq sa jetoi në skenën e Teatrit të Prishtinës, Kati ishte kampione dhe bartëse e roleve më komplekse të repertorit më të shumëllojshëm. Bukuria e brendshme e Katit shpërthente vetëm kur fikeshin dritat në sallë e

ndizeshin të tjerat në skenë. Atëherë temperamentit i saj artistik i magjepsiste dhe i çonte shikuesit në një jetër botë.

Për Katin ishte njësoj me rëndësi roli kryesor, i mesëm apo episodik. Të gjitha i interpretonte me pasion, me përkushtim, duke e shkrirë vetën në role, duke përjetuar dhe duke krijuar fytyra të reja, karaktere të reja. Për Katin, po ashtu, ishte njësoj kur interpretonte role nga dramat origjinale apo të përkthyera, dramat klasike apo bashkëkohëse.

Kati me invencion të rrallë interpretonte bareshën dhe ministreshën. Kishte aftësi transformimi. Mishërohej thellësisht me personazhet që i interpretonte. Identifikohej me fatet e tyre dhe ua zbulonte karakteret. Pra, Katarina Josipi me talentin e saj të një artisteje të parë dhe të madhe, ngriti një galeri të tërë tipesh që e ndien jetën pa kufi, kohë e hapësirë. Dhe, vërtet është vështirë tash të bëjmë ndonjë shëtitje nëpër ato 73 role, që i interpretoi gjatë jetës së saj.

Gjatë 21 vjetëve, sa punoi në Teatrin profesional të Prishtinës, luajti me Nexhmije Pagarushën, Bekim Fehmiun, Muharrem Qenën, Hyrie Hanën, Istref Begollin, Xhevat Qenën, Shani Pallaskën, Malo Gamin, Kristë Berishën, Matej Serreqin, Shaban Gashin, Abdylrrahman Shalën, Melihate Ajetin, Leze Spaçi, Meribane Shalën, Adelajde Sopin, Qazim Dushkun, Adem Mikullovcin, Dibran Tahirin, Safete Rogovën e shumë të tjerë.

Katarina Josipi - Kati për kontributin e saj, por edhe për rezultatet e arritura mori shumë herë shpërblime e mirënjohje, që i jepnin atëbotë institucionet profesionale. Në veçanti po përmendim se ajo ishte laureat e Shpërblimit të Dhjetorit të vitit 1958 të Kuvendit të Kosovës, që ishte sinonim i vendimeve të Bujanës, ku ishte vendosur që pas Luftës së Dytë Botërore, Kosova t'i bashkohej Shqipërisë.

Në fakt, pasi ishte kthyer familja e Katit nga Nishi, vëllai i saj Lazri, së bashku me Katin ishin angazhuar në Organizatën Nacional Demokratike Shqiptare. Megjithatë, organet e ndjekjes së pushtetit okupator kah gjysma e dytë e vitit 1945 kishin shtuar aktivitetin e tyre, me ç'rast kishin vrarë 15 dhe kishin plagosur 12 aktivistë të rëndësishëm të grupeve të armatosura të NDSH-së, të cilët bënë rezistencë kundër okupatorit. Gjatë viteve 1945-1948, gjyqet ushtarake e ato civile të okupatorit serb në Prizren, Prishtinë, Gjiilan, Pejë, Tetovë e Shkup, u shndërruan në qendra linçi.

Sipas shkresës zyrtare të 22 tetorit të vitit 1946, që të gjithë janë kapur gjatë natës, ndaj të cilëve me urdhër të togerit të OZN-ës, V. Vojvodiq, filloi procedura kundër të arrestuarve duke i akuzuar për vepra penale kundër popullit dhe shtetit. Kështu, në Ferizaj më 15 gusht 1946 burgosen tre anëtarë të NDSH-së, si Sefedin Shabani, Rrustem Statovci dhe Lazër Josipi. Ndërkaq, të arrestuarit nga burgu i Gjilanit në mbrëmjen e 22 tetorit të vitit 1946 lidhen dy nga dy dhe dërgohen për hetime në burgun e Ferizajt.

Në këtë proces u dënuan 32 persona, prej tyre një u dënua me vdekje, ndërsa 31 të tjerë u dënuan me gjithsej 316 vjet burg të rëndë. Ndër ata ishte edhe vëllai i Katës - Lazëri, që u dënua me 12 vjet burg, kurse pas katër muajve të burgimit, lirohet Katarina Josipi. Vlen të përmendet se Katarina Josipi dhe Marije Shllaku ishin femrat e para

shqiptare që u burgosen për çështje kombëtare nga okupatori serbosllav.

Megjithatë, të gjithë ata që u liruan nga aktgjykimi u cilësuan si "armiq të popullit".

Në anën tjetër, ka mbretëruar mendimi se Kati nuk ka pasur jetë private. Vërtet ajo ishte shumë e angazhuar, por pati edhe jetë private. Ishte martuar me Hil Pjetrin (inxhinier i pylltarisë) e që ishte nga Kavaja. Ajo ishte bërë edhe nënë: Lindi dy fëmijë (Viktorin dhe Bernandinën), që i vdiqën nga sëmundja, katër dhe dy vjeç. Më vonë mbeti edhe pa burrin, të cilin pushteti serbo-jugosllav ia dëboi nga Kosova dhe e ktheu në Shqipëri. Kati nuk u martua më kurrë. Mirëpo, një vit para se të vdiste (1968), ajo e vizitoi ish-bashkëshortin në Kavajë. Kati ia vizitoi

familjen e tij të re. Ajo ia njohu gruan dhe dy fëmijët e burrit, të cilët kishin po të njëjtën emra që patën edhe fëmijët e Katit.

Akordimet

Në fund, të themi se me emrin e Katit, në vitin 1971, është pagëzuar Konkursi për Dramë Origjinale i Teatrit Kombëtar të Prishtinës, pastaj me emrin e saj është pagëzuar edhe Ansambli Etnokulturor në Zym, që është themeluar në njëvjetorin e vdekjes së Katit. Me emrin e Katit është pagëzuar një rrugë në Prishtinë, një shkollë për gjuhë të huaja në Pejë, si dhe në vendlindjen e saj, në Zym, tash e disa vjet jepet çmimi "Unaza e Katit". Deri më tash me këtë çmimin është laureua: Leze Spaçi, aktore, Ermina Lekaj, mezosoprane, Arta Dobroshti, aktore e filmit, Lajde Kolgjeraj, koreografe, Safete Rogova, aktore, Nexhmije Pagarusha, soliste, Atifete Jahjaga, kryetare e Republikës së Kosovës, dhe Nevila Nika, drejtore e AQSH në Tiranë.

Vlen ta përmendim se kryetarja e Kosovës me dekoratën MEDALJA PRESIDENCIALE E MERITAVE - PËR KONTRIBUTIN E DHËNË NË FUSHËN E ARTIT, e dekoroi aktorën Katarina Josipi.

Jaho Brahaj

Tiranë

**AT SHTJEFËN GJEÇOVI, SI E SHPËTOI
PRIFTI KËMBANËN E SKËNDERBEUT**

Shtjefën Gjeçovi lindi me 12 korrik të vitit 1874 në Janjevë të Kosovës, 11 km larg Prishtinës, ku kaloi dhe fëmijërinë e hershme dhe pastaj vazhdoi kolegjin françeskan në Troshan (Lezhë). Në vitin 1888 në Kroaci vazhdoi studimet deri në vitin 1896. Sherbeu si prift në Pejë, Laç, Gomsiqe, Prekal, Theth, Rrubik, Vlorë, Troshan, Gjakovë, Zym etj. Mblodhi gojëdhana, zakone, bestyttni, visar gjuhësor. Pergaditi monografi shkencore historike, etnologjike, arkeologjike, pedagogjike, kodifikoi të drejtën zakonore shqiptare, shkroi artikuj publicistikë, hartoi tekste mësimore, krijoi një koleksion të pasur arkeologjik, shkroi drama e tragjedi, poezi e romane, perktheu letersi botërore në gjuhën shqipe e vepra fetare, pergaditi vëllime me dokumente për historinë e popullit tonë, shkroi artikuj e studime historike.

Në luftën çlirimtare mori pjesë me pushkë në dorë në Gomsiqe (1912) e Vlorë (1920), hapi shkolla shqipe e ishte mësues i tyre, ishte i pari që aktivishtë punon për bashkimin e dy kishave shqiptare në vitet '20 të shek. XX. U vra nga shovinistët serbë me 14 tetor 1929 në Zym (Prizren) ku sherbente si famullitar.

Këtu kemi renditur vetëm disa të dhëna nga Arkivi Qendror i Shtetit, Tiranë për koleksionin e tij të pasur arkeologjik, i cili falë punës së tij na la trashëgim vlera të rralla të historisë së popullit tonë..

Odiseja e Kambanës së Skenderbeut

Në vitin 1901 A. Degrand, konsulli frances i Shkodrës botoi një udhëpërshkrim, ku tregonte dhe për dy kambana, që ishin të lëna në mëshirën e fatit në rrenojat e kishës brenda mureve rrethuese të Kështjellës së Krujës. Njëra nga këto ishte bashkëkohëse me epokën e lavdishme të Skenderbeut, e derdhur në bronz në vitin 1462, me perzjerje metalesh të çmuara. Menjëherë u vunë në levizje tregëtarët e relikeve e antikuareve dhe ju propozua agajt të qytetit të Krujës Muharrem Kaloshi shuma prej 25 napolonash flori me kusht, që të ju a dergonte kambanën e Skenderbeut në Barbullush. Sipas trafikantëve nga Barbullushi ishte rruga më e lehtë për trafikantet me anë të detit, sepse edhe në kohën e pushtimit turk objekte të tilla nuk dilnin kollaj nga portet e doganat e Perandorisë.

I mirinformuar Gjeçovi, prift i fshatit të humbur e të varfër, Laçit të Kurbinut, i vihet punës për ta futur në dorë këtë relike të çmuar e ti trashëgohet shqiptarve si shenjë i epokës së lavdishme të tyre.

Vrapon tek Muharrem Aga, hyn në pazar dhe bie dakort për një çmim prej 15 napolonash, me kusht, që kambanën ta marrë vetë Gjeçovi nga Kruja. Se si i gjeti e i sajoi Gjeçovi 15 napolonat nuk dimë, por vetë ai me 1901 shkruan: “Në të vertetë unë nuk mund ta paguaj edhe sikur të shisja vetën time”. Megjithatë e bleu kambanën, e fshehu mirë, si pohon vetë dhe i shkruan konsullit A-Hungarez në Durrës, ku i kerkonte instruksione.

Ranë dakort dhe u bë kontrata që kambanën do ta ruante konti austriak Kiutkovski dhe do ti kthehej Krujës kur të rindertohej kisha e Kështjellës. Kambana udhëtoi drejt Durrësit dhe më vonë drejt Vjenës. Në vitin 1923, më 28 nëntor në Tiranë u hap për herë të parë Muzeu Kombëtar Shqiptar. Gjeçovi ngrii peshë me letra herë ambasadën austriake, e herë vetë qeverinë e Vjenës deri sa ja arriti qëllimit. Kambana erdhi, por me vonesë. Nga Vjena ju dergua ambasadës tonë në Romë dhe në dhjetor 1923 arriti në Tiranë. Gjeçovi nga Shkodra vrapon për ta parë me sytë e tij dhe për ta saktësuar, që është ajo. Me këtë rast bëri dhe një vizatim në dy pamjet, që ruhet në AQSH, Tiranë ku ruhet fondi i tij arkivor.

Odiseja nuk mbaron këtu. Muzeu i Tiranës shkatërrohet, Gjeçovi vjen në Tiranë, merr

kambanën dhe e çon në Shkoder. Pas Luftës së Dytë ajo kthehet prapë në Tiranë, sot ruhet në Muzeun Kombëtar të Skenderbeut në Krujë.

Katalogu që humbi nëpër vite

Në AQSH, Tiranë ruhet inventari i koleksionit të parë arkeologjik shqiptar me 500 objekte i krijuar në fazën e parë të punës me shumë mundime nga Gjeçovi. Po nga dokumentet e Arkivit rezultojnë se të gjitha objektet ishin të skicuara sipas kërkesave të disiplinës arkeologjike bashkohore Europiane. Ruhen skicat e objekteve arkeologjike të fillimshkullit XX, me numër 5, 180 dhe 181. Kjo ishte e vetmja mënyrë e dokumentimit me kartela shkencore për kohën, sepse fotografitë ishin shumë të kushtueshme dhe nuk i përballonte financiarisht me buxhetin e tij një prift, që e kaloi jetën në

fshatrat e varfëra të malësive të veriut. Katalogu u ruajt me fanatizëm sa ishte gjallë autori i tij, por ai u harrua në ndonjë qoshe të lagësht bodrumi duke na ardhur tek ne vetëm këto tri skica si dëshmi e punës së madhe. Vizatimet e katalogut krahas me disa skica e vizatime e kopertina librash tegojnë se ai kishte përgaditje edhe si vizatues e skicograf

“Vlera” e objekteve arkeologjike

Në fillim të viteve '20 objektet arkeologjike të zbuluara dhe të mbledhura nga Gjeçovi u ekspozuan në një ekspozitë në Romë. Perfaqësuesi i Gjermanisë në këtë ekspozitë u shpreh: “...me vlerën e këtij koleksioni arkeologjik Gjermania mundet të paguajë pjesën më të madhe të dëmeve të luftës (Lufta e Parë Botërore). Në Shqipëri një objekt, që nuk ishte prej floriri ose argjendi nuk kishte vlerën as të 10 kg misër ose të një palë opingave.

“Shakatë” e arkeologëve të huaj

Meqenëse në Shqipëri objektet arkeologjike vlerësoheshin vetëm kur ishin flori e argjend e të tjerat vlera quheshin “rrangullishte”, që shumë-shumë për një ose dy pare mundej ti blinin të huajt. Gjeçovi për të ditur vlerën e tyre u detyrua të lidhej me arkeologë e dijetarë të huaj. Në vitin 1900 në Laç vjen pasaçërisht për të parë koleksionin e Gjeçovit antropologu e arkeologu gjerman Paal Traeger. Pasi shikon një unazë të zbuluar nga germimet e Gjeçovit në Koder Bogës, Laç, ai kërkon ta blejë. Sipas shënimeve të Gjeçovit (dosja 86, fl. 1-4) ai i kerkoi Traegerit ti saktësonte kohën e vjetërsinë e sajë.

Ky duke menduar se ka të bëjë me një profan i pergjigjet: “Kohen e vlerën s'mun ta kallxoj, se na arkeologë jena të betuem mos me kallxue as kohën as çmimin e vjetërsivët (objekteve arkeologjike), por po deshte me e shitë, unë po të nap deri më 7 napolana për këtë unazë”. Unaza nuk u shit. Arkeologu italian L. Ugolini në vitin 1927 e vlerësoi këtë unazë duke e përshkruar e perfshirë në vëllimin “Shqiperia Arkeologjike” nga ku i kemi të ruajtura përshkrimin dhe foton e sajë. Pas vdekjes së Gjeçovit unaza e “famshme” ruhej në Muzeumin Françeskan në Shkoder deri në vitin 1945, pastaj erdhi në Tiranë.

Nuhi Ismajli/gjuhëtar

Tiranë

Kriteri fetar, kriza e identitetit dhe heshtja e “të urtëve

Në kohën tonë jemi në një situatë paradoksale.

Në shek. XV-XVI, kur shqiptarët u cenuan ashpër nga pushtimi osman, urtia shqiptare aktivizoi vetëdijen për besën ose besimin fetar të krishterë të vendësve, besimin e vjetër të vendit, në raport me besimin tjetër, të pushtuesve, dhe vetëdijen për vlerën e vendit e të lirisë, si dhe obligimin për mbrojtjen e jetës e të dinjitetit të popullit dhe të vendit. Urtia shqiptare e asaj kohe, kundër rrëtimeve që sillte pushtimi osman, gjeti e frymëzoi heroizmin shqiptar, i cili shërben si një shembull i shkëlqyer i heroizmit, dinjitetit, identitetit e urtisë njerëzore e kombëtare të të gjitha kohërave. Urtia shqiptare e shek. XV-XVI, rrëtimeve të pushtimit osman iu kundërvu edhe përmes krijimit të veprave monumentale kombëtare, në latinisht, në gjuhën universale të shkencës e të kulturës së asaj kohe, për të përjetësuar heroizmin shqiptar të kohës e për ta lënë atë si një mësim të rëndësishëm për brezat, si dhe për ta bërë të njohur në botë lavdinë shqiptare. Ajo kërkoi e gjeti ato vlera të nevojshme kombëtare të kohës, si respekti për besën, si quhej atëherë besimi i krishterë, respekti për heroizmin kombëtar në luftë për lirinë e vendit e të popullit, si dhe respekti për heronjtë e kryeheroin kombëtar (Skënderbeun), të cilat i ngriti në kulte.

Në rrethanat e mëpastajme të pushtimit osman, urtia shqiptare kërkoi ato vlera, të cilat synim kishin arritjen e lirisë dhe mënjanimin e pasojave që sillte robëria. Ajo këmbëngulte në ato vlera, të cilat i kundërviheshin pushtuesit, prandaj edhe në shek XVI-XVII e tutje, u vazhdua me kultin e besimit të krishterë, si besim i vjetër, i vendit e si kundërvënie ndaj besimit të pushtuesit, por edhe si burim i frymëzimit të vlerave të identitetit kombëtar. Besimi i krishterë, siç dihet, njihet kombet, gjuhët, karakteret, veçantitë e kulturave dhe mirëpret avancimin e tyre dhe jo nënshtrimin ndaj universale dhe asimilimin e tyre. Prandaj, të frymëzuar e të edukuar edhe nga pikëpamjet biblike për gjuhët, filozofët shqiptarë, në atë kohë të rrezikimit të vlerave të identitetit kombëtar, e ngrenë në kult gjuhën shqipe, shkrimin dhe krijimin shqip, arsimin kombëtar, çlirimin njerëzor e kombëtar, kultin për heronjtë e natyrën kombëtare etj. Në kohën e Rilindjes Kombëtare Shqiptare, veçmas në gjysmën e dytë të shek. XIX, në kohën e zgjimit nga letargjia dhe të kthjellimit nga dehja e “të mirave” të pushtuesit të një pjese të shqiptarëve, urtia shqiptare drejtoi shikimin nga e kaluara për të marrë mësimin nga kultet e së kaluarës e për t'i ringjallur ato, si kultin e lirisë së atdheut, kultin e heroizmit e të heroit kombëtar, kultin e dashurisë dhe të përkushtimit ndaj gjuhës kombëtare, kultin e arsimit kombëtar shqip, kultin për natyrën e atdheut etj., por kërkoi e gjeti edhe vlera të tjera, të cilat i kërkoni rrethanat kombëtare, ndër të cilat edhe idenë dhe idealin e unitetit të nevojshëm

kombëtar dhe të tejkalimit të ndasive të ndryshme kombëtare, si p.sh. të ndasive fetare. Kështu, duke parë rrezikun e përçarjes fetare ndërmjet shqiptarëve, shqipton fuqishëm idenë dhe idealin e unitetit kombëtar. Pas Luftës së Dytë Botërore, mendimi shqiptar është përqendruar mbi idetë dhe porositë kombëtare të së kaluarës, veçmas atyre të rilindësve, të cilat i ka studiuar, interpretuar, vlerësuar dhe afirmuar si vlerat më të rëndësishme për edukimin kombëtar. Kjo është një vlerë e madhe kombëtare, pasi përmes saj është afirmuar filozofia kombëtare e rilindësve, e cila është e vetmja filozofi e denjë për historinë e përvetshme të shqiptarëve.

Në kohën tonë jemi në një situatë paradoksale. Ky mendim me taban kombëtar nuk ndihet i gjallë. Veç tek-tuk, aty-këtu, ndonjë intelektual, ngre zërin sa për të shprehur habinë për rrezikimin e identitetit kombëtar shqiptar, si dhe për vështirësitë serioze për t'u marrë me të. Gjendja e identitetit shqiptar sot është në një situatë tejet absurde, sepse identiteti shqiptar sot nuk është i rrezikuar vetëm nga tendencat dhe rrethanat e sotme mbizotëruese botërore (globale) dhe nga nevojat ekzistenciale të shqiptarëve, por edhe nga tendenca antishqiptare brenda vetë botës shqiptare dhe nga subjekte “shqiptare”, të cilat flasin “si shqiptarë” dhe në emër të shqiptarëve. Kështu, tani gjithnjë e më shumë individë iu bashkohen disa “studuesve” e “krijuesve” të dikurshëm, të cilët mohojnë vlerat e së kaluarës shqiptare, por, ç'është edhe më keq, individëve të tillë sot iu bashkohen edhe institucione e parti politike, të cilat mohojnë tipare e vlera qenësore të kombit shqiptar dhe i mveshin atij tipare të cilat e zhbëjnë atë. Ç't'i thuhet kësaj situate kur “shqiptarët” duan dhe luftojnë për ndarje të shqiptarëve në pikëpamje fetare?! Ç't'i thuhet kësaj situate kur vlera dhe figura të mëdha kombëtare mohohen e përdhosen për shkak të përkatësisë tjetër fetare?! Ç't'i thuhet kësaj situate kur shqiptari, i deklaruar si shqiptar, vëlla shpall të huajin, kurse të mosdashur dhe jovëlla vëllanë e vet?! Ç't'i thuash kësaj situate kur institucionet kryesore të vendit (të Kosovës, po edhe të Shqipërisë), deklarojnë se kanë strategji të njëjtë me ata që dihet se synojnë pushtimin e shqiptarit e asimilimin e tij dhe kur, sipas kërkesave të tyre antishqiptare, duan ta ndryshojnë edhe arsimin kombëtar shqip?! E të tjera, e të tjera absurditete, ndër më të çuditshmet, të cilat mund t'i bien mbi kokë vetëm ndonjë mëkatari të madh! Po, shih absurdin mbi absurde! Edhe në një situatë të tillë mendimi shqiptar po hesht! Po fle! Ka rënë në gjumë! Apo në komë? Nuk po bëjnë zë as ata që veprat kryesore të tyre ua kanë kushtuar rilindësve dhe që përplot entuziazëm kanë përhapur idetë dhe idealet e tyre! Jo! Po heshtin! Kanë ndërruar ideologjinë?!

KISHA E SHIRQIT- TRASHIGIMI E RRALLË E SHEK.VI

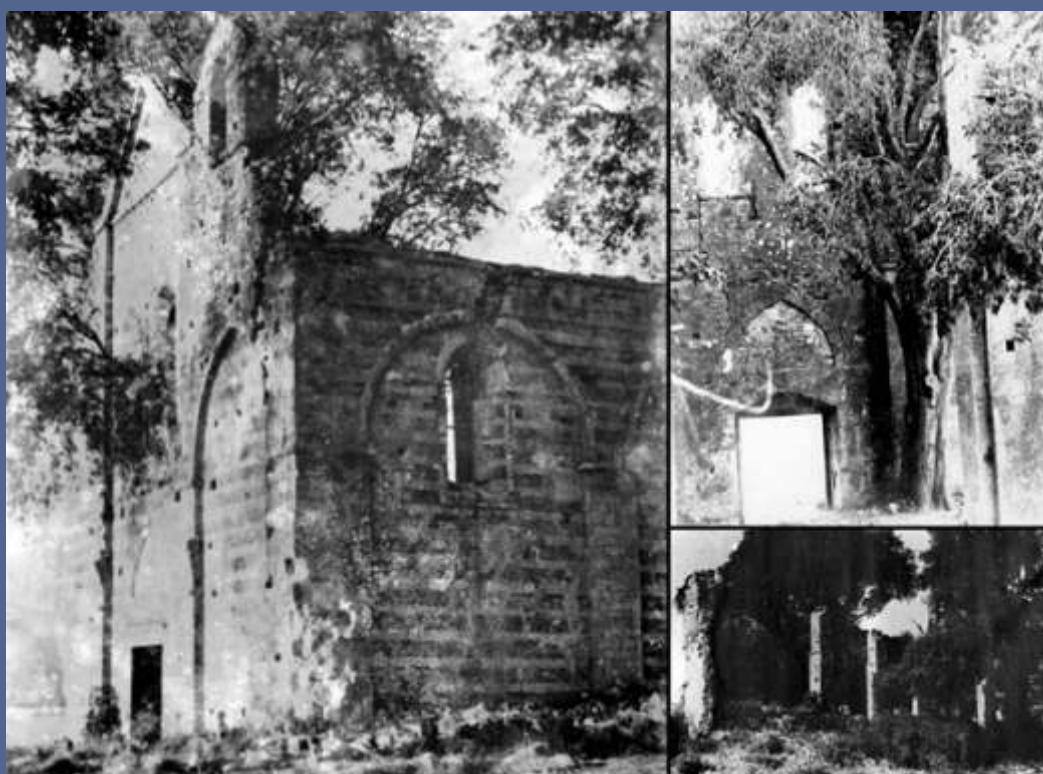
Në trevat iliro - shqiptare, ashtu dhe ne bregdetin Dalmatin, qe nga shek. IX deri në shek., XIV, si kundërpërgjigje përhapjes se ortodoksisë lulëzuan urdhëratë e vjetër rregulltarësh dhe ndërtime manastireve, abacive dhe kuvendeve. Jo larg qytetit të Shkodrës, në të djathtë të fshatit Dajç, buzë vendit ku bashkohet lumi Drin me Bunën, ndodhet Kisha e Shirqit. Abacia Bendiktine e ndërtuar qe në shekullin VI si kushtim ndaj dy martirëve Asirian të kishës bizantine, Sergus et Bachus. Varret e tyre gjenden afër një kështjelle të quajtur Rozafa. Studiuesit po punojnë për të zbardhur enigmën e lidhjes së Rozafës së largët me emrat dhe historinë e Kishës së Shirqit. Ndërkohë historianët pohojnë se kisha ka qenë vendi i preferuar i princërve Shqiptarë e Diokles, kryesisht për martesat e tyre. Helena e Anzhujeve, gruaja e Stefan Oroshit (1243-1276) princesha e Serbisë (Rashës) ka qenë një ndër figurat më të lidhura me Kishën e Shirqit. Pikërisht këtu ajo ka bërë kurorëzimin e saj. Sipas dokumenteve historike, princesha Helene në vitin 1290 ka bërë rikonstruksionin e kishës. Arkitektura e Kishës është tepër e veçantë. Është një përzierje e stilit roman me atë gotik. Sipas historianëve, Kisha e Shirqit ka ruajtur formën e plotë të saj deri para 200 viteve. Që nga ajo kohë ajo është shkatërruar gradualisht. Shkatërrimi i plotë i saj konsiderohet të jetë bërë 10 vitet e fundit, pasi shteti nuk vuri dorë mbi të. Kisha e Shirqit është sot monumenti me vlerë nga pikëpamja historike dhe arkitektonike.

Ne librin me titull "Arkitektura mesjetare e Shqipërisë" Prof. Aleksander Meksi, duke folur për Kishën e Shirqit, citon dy mbishkrime të vjetra të gjendura në mjediset e Kishës, të cilat përbejnë objekt diskutimi për datën e sakte të ndërtimit të Kishës. "Kanë qenë dy mbishkrime të vjetra, njeri në Arkitraun e rrafshet dhe tjetri në shpatullën e majte të portës perëndimore", Sipas studiuesit, me i vjetri ka qenë mbishkrimi i shpatullës se portës. "Ky mbishkrim flet për ndërtimin e Kishës në vitin 1290 nga mbretëresha Helena me 2 djemtë e saj Urosh dhe Stefani". Ndërsa studiuesi flet edhe për mbishkrimin tjetër me të ri, i cili e çon datën e ndërtimit të objektit aty nga vitit 1318, nga Stefan Oroshi i Dytë, djali i madh i mbretëreshës serbe Helena qe sundoi në Serbi.

Ndërsa, gjithnjë këtu u varrosen murgjit dhe njerëzit e rëndësishëm princëror dhe të fesë krishtere Sot varret i merr me vete rrjedha e Bunës.

Tashme Kisha e Shirqit qe është një nga elementet kryesore të trashëgimisë tone kulturore e ndërtuar qe në shekullin e gjashtë, ka pasur ndërhyrjen të saj mbrojtëse në ambientet e jashtme.

Mendohet se me projektin e realizuar për argjaturën e Bunës, është krijuar një prite qe do të pengojë gërryerjen e shtratit të lumit Buna.

Elena Kocaqi Levanti

SI E KRIJOI AUSTRO-
HUNGARIA SHQIPTAR

Emal, Tiranë 2012

Anton Nikë Berisha

SHËN MËRIA DHE NËNË
TEREZA

*Arqipeshkvia Shkodër dhe Fjala
Hyjnore, Prishtinë - Shkodër 2013*

Don Robert Kola

UDHA E KRYQIT

Drita, Prizren 2013

KUMBONA E SË DIELLËS

revistë fetaro-kulturore dymujore
e Kryedioqezës Metropolitane Shkodër-Pult

Tirazhi: 1000 kopje

Çmimi: 100 lekë (Evropë: 2 Euro)

Parapagimi vjetor 600 lekë
(Evropë: 12 Euro)

e-mail: n_ukgjini@yahoo.it

Web page: www.kishakatolikeshkoder.com

Adresa: Arqipeshkvia Shkodër,
Sheshi "Gjon Pali II"

Shtypur në Entin Botues "Gjergj Fishta" - Lezhë